№ 10 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 18 ՅՈՒՆՎԱՐԻ

1912

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 18 ՅՈՒՆՎԱՐԻ № 10

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տելէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կօպէկ.
Տպարանի տելէֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ **1912** Թ. ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը՝ 2 ր., 1 ամսվանը 85 կ. և 15 կ. փօստի ծախք:

Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ:

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն, և մինոյն ժամանակ 40 կ. նամականիշ:

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով:

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“. Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

Այսօր, չորեքշաբթի, յունվարի 18-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏ. ԸՆԿ. ԽՈՒՄԲԸ

կը ներկայացնէ

ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՑ ԴՈՒՐՍ

Դրամա 4 արար. Գորդինի, թարգմ. Վ. ք. Տէր-Ղևոնդեանի:

Մասնակցում են՝ տ. տ. Գուլազեան, Զաբէլ, Խանդանեան, Մայսուրեան, Յասմիկ, պ. պ. Աբէլեան, Ալիխանեան II, Աւետեան, Ղազարեան, Լաքա, Շահխաթունի, Տէր-Առաքելեան և ուր.

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին:

Տեղերի գները 5—50 կ.:

Ռեժիսեօր՝ Աբէլեան

Հերթ. կարգադրիչ՝ Մ. Ստամբօլցեան

27. 1—1

Բեռլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի:

Սրսկումներ նաև տուբերկուլինով:

Ընդունելութիւնը ամէն օր՝ առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:

Католическая ул. д. № 10. Տէլէֆօն № 792.

(ս.օ.) առ. 989. 100—77

«ՄՇԱԿԻ» 40-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

«Մշակի» խմբագրութիւնը, գոհացում տալու համար այն բազմաթիւ դիմումներին, որոնք լինում են իրան՝ տեղեկութիւններ տալու, թէ ինչ վիճակի մէջ է 40-ամեայ տօնախմբութեան հարցը, հնարաւորութիւն ունի այսօր յայտնել հետևեալը.

Թիֆլիսում մի խումբ անձինք, նախաձեռնութիւն յանձն առնելով, կազմել են «Կենտրոնական Յոբելեանական Յանձնաժողով», որի անդամներն են 1) մեր պատկառելի դրամատուրգ Գաբրիէլ Ն. Սունդուկեան, 2) բժշկապետ Յ. Գասպարեան, 3) երդուեալհաւատարմատար Յ. Սպենդիարեան, 4) բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան, 5) վաճառականների աւագ և բօրսայի կօմիտէտի նախագահ Ա. Ն. Միլեան, 6) Դաւիթ Աւան-Իւզբաշեան, 7) բժշկապետ Կ. Ստեփանեան, 8) Լեոն Ա. Մանթաշեան, 9) բժշկապետ Ս. Մայսուրեան, 10) Ստեփան Սուլխանեան (գործակալ Ռուսաց Շոգենաւային Ընկ.), 11) Խաչ. Խաչատրեան (խմբագիր «Тиф. Лист.» լրագրի), 12) բժշկապետ Ա. Շեխեան, 13) Տ. Նազարեան (խմբագիր «Աղբիւր» և «Տարազ» հանդէսների), 14) Խաչ. Տ. Աֆրիկեան, 15) բժշկապետ Սամուէլ Շահպարոնեան, 16) ինժեներ Գ. Կիրակոսեան, 17) Ստ. Մալխասեանց, 18) Առաքել Սարուխանեան, 19) ինժեներ Արշակ Բաբեան, 20) Զաքարիա Մամուլեան, 21) Սարգիս Մելքումեան, 22) Արտաշէս Ենֆիաճեան, 23) Աւ. Եզեկեան, 24) բժշկապետ Մ. Աղաջանեան, 25) իրաւաբան Յ. Ս. Ալիխանեան, 26) Կարապետ Սերովբեան (աւագ արհեստաւորների), 27) Բարսեղ Առաքելեան (աւագ մէշչաննների), 28) Մնացական Խունունց, 29) Սարգիս Խարազեան, 30) Գրիգոր Նախշունեան, 31) Արամ Բաղդասարեան, 32) Եփրեմ Ծատուրեան, 33) Մինաս Սուլխանեան, 34) Գէորգ Բաշինջաղեան, 35) իրաւաբան Պետրոս Քալանթարեան, 36) տպարանատէր Մնացական Մարտիրոսեան, 37) ինժեներ Գր. Եարալեան, 38) Յար. Փիրալեան (գիւղատնտես և պետական Տնտեսագործ. Կօմիտէտի կառավարիչ), 39) Հայրապետ Աւետիսեան (առևտրական), 40) Քրիստափոր Յովսէփեան (առևտրական), 41) Ստեփան Մանուէլեան (Հաշուապահական կուրսերի տնօրէն), 42) Ալէքսանդր Ստեփանեան:

Այս յանձնաժողովը, որի պատւաւոր նախագահն է մեր պատկառելի դրա-[illegible] փոխ-նախագահներն են՝ Յ. Սպենդիարեան (որ և նախագահ բիւրօյի), Արշակ Միլեան (որ և նախագահ ֆինանսական մասնաժողովի) և բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան, իսկ պատւաւոր անդամն է բժշկապետ Յ. Գասպարեանը («Մշակի» ամենահին և ջերմեռանդ բարեկամներից մինը), կազմել է իր միջից մի քանի մասնաժողովներ (կարգադիր բիւրօ, ֆինանսական, խմբագրական և այլն), աշխատանքը բաժանելու համար:

Յանձնաժողովը, թէ ի նկատի ունենալով, որ «Մշակի» 40-ամեայ գոյութեան տօնախմբութիւնը հայ-հասարակական-գրական մտքի կուլտուրական տօն է, և թէ ընդառաջ գնալով շատ տեղերից արտայայտված իղձերին և ցանկութիւններին, կամեցել է հայկական մտքի այդ կուլտուրական տօնը կատարել մեծ հանդէսով, ուստի և որոշել է՝ 1) դիմել մի առանձին կոչով հայ հասարակութեանը, ինչպէս և ազգային բոլոր հաստատութիւններին — թէ Ռուսաստան և թէ արտասահման — հրաւիրելով նրանց մասնակցել տօնախմբութեանը, 2) հիմնել մի առանձին հրատարակչական ֆօնդ՝ յօժարակամ նուիրատուութիւններից՝ «Մշակի» բարգաւաճումը և ապագան ապահովելու համար, 3) հրատարակել «Մշակի» 40-ամեայ գործունէութեան և գոյութեան համառօտ պատմութիւնը, 4) տօնախմբութիւնը կատարել ներկայ տարվայ մայիսի 26-ին, 5) դիմել ձեռնհաս և «Մշակին» համակրող անձանց միւս քաղաքներում և արտասահման՝ տեղական մասնաժողովներ կազմելու թէ յոբելեանին մասնակցելու և թէ ֆօնդի համար յօժարակամ նուէրներ ընդունելու գործի կազմակերպման համար, 6) կազմել կանանց առանձին մասնաժողով, յանձնելով կազմակերպութիւնը տիկին Յ. Սպենդիարեանին և իշխանուհի Ս. Վ. Արղութեան-Երկայնաբազուկին:

Յանձնաժողովը շուտով կը հրատարակէ իր դիմումը հայ հասարակութեան:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԻՒՐԵՐԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

16 յունվարի

Պետերբուրգ.—Պետական Դումայի և Խորհրդի անդամների ճառերը ի պատիւ անգլիացի հիւրերի տրված ճաշի ժամանակ.

Ռօդզեանկօ, հանդիսանալով ռուսական օրէնսդրական հաստատութիւնների անդամների զգացմունքների ու մտքերի արտայայտիչը, ընդգծում է, որ անգլիացի հիւրերին տեսնելու ուրախութիւնը հիմնւորվում է կայուն համակրանքի վրա: Ռուսները անգլիացի քաղաքացու մէջ գնահատում են առ հայրենիքը տածած անսահման սէրը, ինքնակալ միապետներին և պետական հաստատութիւններին ունեցած հպատակութիւնը, ազգային տրադիցիաների պահպանութիւնը, աշխատանքի եռանդը, երկաթէ կամքը աշխատանքի մէջ: Ռուսների դէպի անգլիացիները ունեցած բարեկամութեան հիմքերից մինն էլ անգլիական ու ռուսական բնաւորութեան մէջ եղած խոր ջերմեռանդութիւնն է: Մենք աւելին գիտենք. անգլիացի ժողովուրդը կարողանում է իր բարեկամների ընկերը լինել առանց տատանվելու ու անդաւաճան կերպով: Մենք, ռուսներս, նոյնպէս հաստատ ենք մեր համակրանքների մէջ»: Ռօդզեանկօն բաժակը բարձրացնում է հիւրերի առողջութեան համար:

Ուէրդէլը, շնորհակալութիւն յայտնելով, առանց կուսակցութեան, ֆրակցիաների և ուղղութիւնների խտրութեան, ռուսների ներկայութիւնը անուանում է սիմվօլիքական. անգլիացիները այստեղ ներկայանում են նմանապէս առանց կուսակցութիւնների, մի ցանկութեամբ միայն՝ միմեանց հետ կապել բարեկամ ժողովուրդներին: Հռետորը հաստատուն խաղաղութիւն է ցանկանում Ռուսաստանի և Անգլիայի միջև, որից կապահովվի նաև Եւրօպայի խաղաղութիւնը:

Բալաշօվը խմում է անգլիական դեսպանի կենացը, որ աշխատում է յօգուտ մերձեցման:

[illegible] է համարում ամրապնդել երկու երկիրների կապը և խմում է Դումայի նախագահի, Խորհրդի ներկայացուցիչ Բալաշօվի և երկու պալատների անդամների կենացը:

Սէվաստօպօլի պաշտպանութեան մասնակից գեներալ Բերբէրգ յիշում է անգլիական հիւրերի պանծալի վարքը և խմում է անգլիական զօրքի ներկայացուցիչների կենացը:

Գեներալ Բէգիւշ, պատասխանելով Բերբէրգին, շնորհակալութիւն է յայտնում բարեմաղթութեան համար և նկատում է, որ անգլիացի զինուորները ուրախ կը լինեն, եթէ նրանք այժմ կռւելու լինեն ռուսների հետ ձեռք ձեռքի տուած ընդհանուր թշնամու դէմ:

Պետական Խորհրդի անդամ Դուրնօվօն ողջունեց պատուիրակութիւնը Խորհրդի անդամների յանձնարարութեամբ՝ յիշատակելով անգլիական գրականութեան ահագին ու կենսունակ նշանակութեան մասին, ու խմեց լօրդերի պալատի անդամների կենացը:

Լօրդ Էմֆտիլ շեշտում է Ռուսաստանի և Անգլիայի շահերի միակերպութիւնը. երկու ժողովուրդները ընկերներ են Արևմուտքի և Արևելքի քաղաքակրթութիւնը միացնելու հոյակապ ու փառաւոր գործում: Յուսանք, որ Ռուսաստանի և Անգլիայի բարեկամութիւնը մշտական կը մնայ:

Շիդլօվսկին յիշատակում է, որ անգլօ-ռուսական թիւրիմացութիւնները վերացվել են. ընդգծում է՝ թէ իբր Ռուսաստանի համար ուսանելի է անգլիական պարլամենտի պատմութիւնը. Անգլիան օրինակ է Ռուսաստանի համար: Միացման սկզբունքը դրվեց 1909 թ. ռուսների այցով. այժմ կապերը խտացան: Հռետորը խմում է հին Անգլիայի և նրա ներկայացուցիչների կենացը:

Լօրդ Սէսիլ գտնում է, որ անգլիացիները վերջապէս իմացան, թէ ինչ է Ռուսաստանը: Նա հաւատացած է երկու ժողովուրդների միութեանը:

Բիբիլեվ խմում է անգլիական յաղթական պանծալի նաւատորմի կենացը:

Կօվալևսկին անգլիացի ներկայացուցիչների և ռուս պարլամենտականների եղբայրանալու ժամին յիշում է Գլադստոնին, իբրև անգլօ-ռուսական մերձեցման պիօներին. այդ գաղափարի երկրորդ ուժեղ պաշտպան անուանում է Մէկկենզի Ուօլլէսին, որի գրած գիրքը Ռուսաստանի մասին անգլիացիների առաջ բացեց ռուս ժողովրդի հոգին: «Լիվէրպուլի համալսարանը շատ նպաստեց մերձեցման գաղափարին. Պրօֆ. Պէրս և Բօրիս Բէրինգ, որոնք այժմ մասնակցում են ճաշին, աջակից եղան Ռուսաստանը ուսումնասիրելուն»: Կօվալէվսկին վերջը մաղթեց յարատեւութիւն անգլիացի խաղաղասէր ժողովրդին:

Միլիւկօվը ընդգծեց, որ բոլոր տարաձայնութիւնների ժամանակ երկու ազգերի միջև շաղկապ է ներկայանում ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը, խմեց պարլամենտի և պարլամենտական այցելութիւնների ծաղկման համար:

Մատէրը կոչ է անում մոռանալ կուսակցական անջրպետը, խուսափել կուսակցական հաշիւներից և աշխատել հայրենիքի բարգաւաճութեան համար: «Ռուսաստանը և Անգլիան,—վերջացրեց հռետորը,—այնպիսի հզօր երկիրներ են, որ նրանք պէտք է ունենան միայն ընդհանուր բարեկամներ»:

Օպայսէրը խօսեց հասարակական կարծիքի նշանակութեան մասին՝ հասարակական հաստատութիւնների կանոնաւոր գործելու տեսակէտից:

Ի պատիւ անգլիական զօրքի և նաւատորմի ներկայացուցիչների կայացան նախաճաշեր ծովային մինիստրի և գեներալ Գուչկօվի մօտ: Վերջինիս ներկայ էին զինւորական մինիստրը, սրա օգնականը, բարձր զինւորական պաշտօնեաներ:

Անգլիացի հիւրերը այցելեցին Պետական Խորհուրդ, ուր նրանց դիմաւորեց նախագահ Ակիմօվը ճառով, իսկ յետոյ հիւրասիրվեցին շամպայնով, թէյով ու մրգեղէնով:

Անգլիացի հիւրերն այցելեցին նաև հասարակական գրադարանը, Ալէքսանդր III Կայսրի թանգարանը և Ձմերային Պալատը, ուր 3 ժամ շարունակ [illegible] Բարձրագոյն նախաճաշ:

Ռուս-անգլիական առևտրական պալատում ի պատիւ անգլիացի հիւրերի տրված ճաշին նախագահում էր Տիմիրեազէվը: Ներկայ էին առևտրի և արտաքին գործերի մինիստրները, անգլիական դեսպանը, Դումայի նախագահը, ռուսական արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչները: Կայսրի և Մեծ-Բրիտանիայի թագաւորի պատւին առաջարկված բաժակներն ընդունվեցին ազգային երգերով: Տիմիրեազէվը երկար խօսեց երկուստեք ապրանքներ փոխանակելու մասին: Եղան շատ բաժակաճառեր:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

16 յունվարի

Պետերբուրգ.—Գերմանական դեսպանի մօտ կայացաւ ճաշ, որին ներկայ էին մինիստրների խորհրդի նախագահը և դիպլօմատիական մարմինը:

Բեռլին.—Ազգային ինքնապաշտպանութեան գերմանական միութեան ժողովում պաշտօնաթող գեներալ (?) ապացուցեց պատերազմի մօտալուտ լինելը, պնդեց, թէ անհրաժեշտ է ստուգել, թէ յիրաւի ուժեղ է Գերմանիան ժողովուրդների մեծ կռւում յաղթութիւն տանելու համար, մասնաւորեց, թէ անհրաժեշտ է կազմակերպել երկու նոր զօրաբանակ և մեծապէս զարգացնել օդագնացութիւնը:

Տրիպօլիս.—Լոյս յունվարի 14-ի գիշերը թշնամին ռմբակոծեց Գարգա,-էլը և իտալական դիրքերը Ակնսարում, բայց յետ մղվեց: Ցերեկով 3000 թիւրք դիմեցին յարձակման, բայց յետ մղվեցին մեծ կորուստներով: Իտալացիները կորցրին երկու սպանված և 8 վիրաւոր:

Հօլլէյդա.—Իտալական «Պիէմօնտէ» նաւի նաւակը, ծածանելով սպիտակ դրօշակ, Բասէյկատիսի մօտերը գրաւեց անգլիական դրօշակով մի նաւակ:

Բէլգրադ.—Շնորհիւ օպպօզիցիայի տուած խոստումների՝ Միլօվանօվիչը թագաւորի ցանկութեամբ յետ վերցրեց հրաժարականի խնդրագիրը և համաձայնեց սկուպշչինայի նիստերը երկարել մինչև նստաշրջանի վերջը:

Լիսաբօն.—Բանւորական սինդիկատները այսօր յայտարարում են ընդհանուր գործադուլ: Զօրաբանակը հրաման ստացաւ պատրաստ լինել: Ոստիկանութիւնը ուժեղացված է:

Մուկդէն.—Կատարվեցին քաղաքական նոր սպանութիւններ. մահացրին քաղաքային խորհրդի նախագահին և առաջադէմ հասարակութեան երկու աչքի ընկնող անդամների: Ամէն օր գլխատվում են յեղափոխութեան մէջ կասկածվող մարդիկ:

Չիֆու.—Տրամադրութիւնը յուզալի է: Սպանելով կայսերական զօրքերի արշաւանքին, ամէնուրեք իջեցված են 5 գոյնի դրօշակները: Նորից անյայտացան 100 ոստիկան հրացաններով: Շանխայից սպասվում է ռազմամթերք:

Դվանակիլ.—Խուժանը ներս խուժեց Կվիտօ բերդը և Հէնչի դատաստանին ենթարկեց 5 յեղափոխական գեներալների:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

16 յունվարի

Խօյ.—Յունվարի 5-ին մեր զօրախումբը ենթարկվեց քիւրդերի հրացանաձգութեան Քեարիմ-Աբադի մօտերը: Պատասխանելով՝ մերոնք սպանեցին երկու քիւրդ: Յունվարի 8-ին միևնոյն ճանապարհին, Ուրմիայի մօտերը, քիւրդերը հրացան պարպեցին ուրիշ զօրախմբի վրա: Սպանվեցին 3 քիւրդ: Մերոնցից կորուստ չեղաւ: Թիւրքական գրաւված շրջաններում տեղի են ունենում զինված քիւրդերի խմբերի և հայերի տեղափոխութիւններ մինչև Մավան՝ Ուրմիայի մօտերը:

Շուշի.—Եկաւ հայերի մի պատգամաւորութիւն Ղարադաղի նահանգից խնդրելու եպիսկոպոսին՝ (?) միջնորդելու Փոխարքայի առաջ դադարեցնելու Ռուստամ և Ալամէդ խաների բռնութիւնները հայերի վրա:

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԻ ՇՈՒՐՋԸ

«Русское Сл.»-ի ասելով «Դաշնակցութեան» գործի քննութիւնը տպված է 5000 տպագրական թերթի վրա մանր տառերով, Նովօչերկասկում, առանձին տպարանում, որովհետև արդարադատութեան մինիստրութիւնը ձեռագիր նիւթերը այդ գործին վերաբերեալ չը վստահացաւ մասնաւոր տպարաններին: Վկաների թւում են ի միջի այլոց Երևանի նահանգապետ բարօն Տիզէնհաուզէնը, Գանձակի նահանգապետ Կօվալէվը, Բագուի քաղաքապետի օգնական Պօդգուրսկին, Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան և այլք:

Արդարադատութեան մինիստրը հնարաւոր չը գտաւ թոյլ տալ ռուսական և օտարազգի լրագիրների թղթակիցներին ներկայ գտնվել «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան դատավարութեան ժամանակ:

«Кав.»-ի ասելով, «Դաշնակցութեան գործը քննող դատարանի կազմն է. նախագահ սենատոր Կրիվցօվ, սենատորներ Զվօլեանսկի, Մարկէվիչ, Գարին, Բախտէեարօվ: Ինչպէս յայտնի է, մեղադրելու են դատախազի օգնականներ Սերգէեվ և Ակսակօվ: Իբրև դասային ներկայացուցիչ ներկայ են Ռիգայի քաղաքագլուխ Արմիշտէդ, Տուլայի՝ նահանգական պարագլուխ ազնուական Երօպկին, և շրջանային տանուտէր Պետերբուրգի գաւառից: Ի թիւս այլոց պաշտպանելու են նաև Թիֆլիսի նախկին նահանգապետ երդւ.-հաւ. Բրկօվ, Թիֆլիսի երդւ.-հաւ. Տ. Յովհաննիսեան, երդւ. հաւ. օգնական Գ. Խատիսեան, Կարչինեան և այլն:

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹՈՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 19 դեկտեմբերի

Ալան-Թալանների մղձաւանջը առ այժմ վերացված է շնորհիւ բարերար ձիւնի, որ եկաւ վերջապէս, վերջ տալու գիւղացու ամենօրեայ ունեցած վախերին ու տագնապներին. տեղացած ձիւնը թէև առ այժմ

ոչ բաւական քանակութեամբ, բայց ծածկել է արդէն գետինը և մինչև գարունը գոնէ փարատել է Թալանվելու երկիւղը, իսկ նրանից յետոյ ով է մտածում։

Անուանական կառավարութիւնը ոչինչ չարեց արգելելու համար Թալանները կամ պատժելու համար չարագործներին. ոստիկանութիւնը կարծես միայն աչքերի մէջ փոշի փչելու համար շարժվում ու դէս ու դէն է գնում, իսկ ոչինչ չէ անում, ինչպէս տարիներից ի վեր ոչինչ չէ արել ձերբակալելու համար երկրի պատուհասը դարձած Սայիդի, Միր-Մհէի և ուրիշ աւազակախմբերին, որոնք ընդհակառակն յարգանք ու քաջալեր են գտնում Թիւրք շրջաններում ու վայելում են անձնուէր փէդայիների համբաւ։ Նրանք գործում են յօգուտ ըէակցիայի. չէ՞ որ Թիւրք ու քիւրդ ժողովրդի տռուար մեծամասնութիւնը հակառակ է սահմանադրութեան, որը համարում են հայերի ու անհատների գործը և ցանկանում են վերադարձը համիդեան ըէժիմի։

Ուզում էք ապացոյցը. ահա Թիւրքական դատարանները, ուր կատարվում են Թիւրք արդարութեան խեղկատակութիւնները։ Մի տարի է անցնում, ինչ Պարսկաստանի Խոյ քաղաքում մի հայ հիւպատոսական գործակալի ձեռքով կալանաւորվեցին Կադէր ու Ջաֆէր անուն երկու աւազակ եղբայրները, որոնք տարիներից ի վեր գործում էին Նորդուզի շրջանում, ահ ու սարսափ սփռելով ազգաբնակութեան մէջ։ Շատ անգամ նրանց վրա ուղարկվեցին զօրագնդեր, որոնք նրանց եռևից աչքաչկապուկ խաղացին և առանց մի բան անելու յետ դարձան։ Ասում են, որ այդ զօրագնդերը շատ անգամ պատահել են այն աւազակախմբերին, որոնց հալածելու պաշտօն ունէին, բայց աչք գոցել ու Թողել են, որ նրանք անցնեն ու գնան, մինչև անգամ միասին նստել ու ճաշել են. և եթէ մի եռանդոտ զինւոր—այն էլ հայերից անշուշտ—ուզեցել է ուղիղ նպատակին խփել, սաստել ու զսպել են նրա եռանդը ծեծով ու հայհոյանքներով։ Բայց վերջապէս այսօր եր նցից երկուսը արդարութեան ճանկն են ընկել. ինչ կերպով ազատել նրանց. ահա այդ ճիգն է, որ այժմ Թափվում է, իսկ դատարանը Թատր է լինում խեղկատակութիւնների, որը տեսնելով չը գիտենք ցաւե՞լ Թէ ծիծաղել է պէտք։

Կադէրն ու Ջաֆէրը Միր-Մհէի ընկերակցութեամբ 7 հայերի օրը ցերեկով սպանել են Կանգվառ գիւղում։ Նոյն երկու հրէշ եղբայրները մի ուրիշ օր լոյսի, աւրև առաջ պաշարել են մի զօրագնդի մի տան մէջ ու խոտեր շարելով շուրջ բոլորը՝ ու էրէք յուզբաշի և երկու զինւորներ, ուրիշներն էլ վիրաւորվել են, մնացեալներն էլ միջնորդութիւններով, աղաչանքներով հազիւ ազատվել են խեղդամահ լինելուց, բայց այսօր ոչ ոք դատարանում չէ վկայում. իրանց տեսածն ու լսածը ամենքն էլ ուրանում են. կոյր են եղել, չեն տեսել, չեն ճանաչել. կամ գալիս ուրանում են իրանց նախկին խօսածները. նոյն իսկ գաւառի միւդիրը, որ ականատես է եղել տունը հրդեհելու դէպքին, նաև միջնորդել ու պաշարված զօրագունդը ազատել է, որ մինչև անգամ տեղեկագիր է ուղարկել կառավարութեանն ու դէպքը նկարագրել, այժմ դատարանի առաջ ուրանում, ստում է, իսկ Թիւրք դատաւորը չէ կալանաւորում նրանց իբրև կեղծողների, ստողների։

Իսկ պատճառը այս ուրացումների։ Ահից, որովհետև Միր-Մհէն և նրա եղբայրները՝ Կուլի-խանն ու Հաջին սպառնալիքներ են ուղղել վկաներին, որ եթէ համարձակվեն վկայել Կադէրի ու Ջաֆէրի վրա, բոլորն էլ սրախողխող են լինելու. դատարանը գիտէ և այդ պատճառով խղճահարվում է կալանաւորել կեղծող, իրանց նախկին յայտարարութիւններին հակառակ վկայողներին։ Իսկ դատավարութեան արդիւնքը։ Գուցէ խղճահար դատաւորները չը գտնելով իրական ապացոյց՝ որոշեն արձակել Կադէրին ու Ջաֆէրին, կամ մի քանի տարվայ դատապարտութեան Թեթև վճիռներ արձակեն, ինչպէս այդ արին Ադիլջէվազ գաւառում վեց հայերը մորթոտող ոճրագործներին, որոնցից մի քանիսի վրա նոյնիսկ շօշափելի ապացոյցներ, սպանվածների շորեր և ուրիշ իրեղէններ գտնվել էին։ Թիւրք արդարադատութիւնից դեռ աւելին է սպասվում։

Մտրակ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ

Մերսին, 27 դեկտեմբեր

Ձմեռը հոս սկսաւ անօրինակ անձրևներով։ Տօրոսի լեռնաշղթայք համակ ճերմակ կտրած են։ Աշունը՝ նման ամառուայ՝ շատ չոր գնաց։ Երկրագործութիւնը երաշտութեան պատճառաւ գրեթէ վտանգուելու վրայ էր։ Ցանքերը ջուրի պակասութենէն չորցած էին, գետինը քարի նման ամուր՝ հերկելու գործողութեանց կընդդիմանար։ Ամենուն աչքը երկինք մնացած էր։

Իսկ այժմ անձրևը կտրած չունի, և հեղեղաւման տարափները կը սպառնան նոր վտանգ մը ըլլալ։ Մերսին երկու անգամ հեղեղուցաւ՝ պատճառելով ծանրածանր վնասներ։ Մերսին-Ադանա երկաթուղին օրերով դադրեցաւ, և ցայժմ ալ՝ կամուրջներու քանդուելուն պատճառով՝ երթևեկութիւնքը շատ անկանոն են։

Ծովը փոթորկալից, օրերով կարելի չէ նաւերու հետ հաղորդակցութեան մտնել։ Ոչ ճամբորդի, ոչ ապրանաց փոխադրութիւն։

Եւ սակայն տասն անգամ, անշուշտ մեծամեծ ծախսերով, եկան քննեցին, չափեցին այս նաւահանգիստն ալ, ինչպէս շատ ուրիշներ, սակայն ասոնց ալ շինութիւնը, ցամաքային ճանապարհներու նման, կը մնայ Թուղթին վրայ իբր ծրագիր։ Եւ եթէ երբեք երբեմն երբեմն կը յիշուին, այդ ալ առնցմով գրգռելի օտար կամ տեղական պաշտօնէից ախորժակներ տրուելու համար է։

Եւ երկիրը կը սպասէ Ցոր-Երամելիներու անպարագրելի համբերութիւնով, որ զինքն ալ մտածող և մտաբերող մը գտնուի... Եւ չկայ։

Թողունք նաւահանգիստներու շինութիւնը, որ բնականաբար աւելի մեծ ծախք կը պահանջէ. հասարակ խճուղիներ անգամ չեն շինուիր, հակառակ որ ամեն օսմանցի տարեկան որոշ գումար մը կուտայ այս անունով, մօտ 18—20 ղրուշ։ Եւ սակայն հաշիւ եղած է, որ այս գումարները և ոչ իսկ կը բաւեն խճուղիներու շինութեանց պաշտօնէութեան Թոշակներուն...

Ահա Թէ ինչու պիտի վճարենք միշտ և անվերջ՝ այս կարգի տուրքերը, բայց առնցմով երկիր շէնցնելու տեղ դասակարգ մը պիտի ապրի լակ։

Դիտող

ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՅՐԸ ԵՒ ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Սրբազան պատրիարք հայրը վերջերս Ռուսիոյ դեսպանին այցելութենէն օգուտ քաղած է խնդրելով նորէն վսեմութենէն, որ բարեխօսէ Ռուսիոյ Վեհ. Կայսեր մօտ, ծանօթ ռուսահայ բանտարկեալներուն ներում շնորհելով արձակելու համար, աւելցնելով որ կայսերական գթութեան այսպիսի տնօրինութիւն մը յոյժ նպաստաւոր ազդեցութիւն մը յառաջ պիտի բերէ համօրէն հայ ժողովրդին վրայ։

Զաւրգօվ, Կ. Պոլիս գալէն ի վեր, այնքան բարեյօժար տրամադրութիւններ ցոյց տուաւ հայ եկեղեցին Ռուսիոյ հետ ունեցած գործերը դիւրացնելու, որ լիովին կը հաւատանք իր բարի կամեցողութեան նաև այս փափուկ խնդրոյն մէջ, զոր հայաբական հոգածութիւնով մը նորէն վսեմութեան առաջարկեց մեր նորընտիր պատրիարքը։

Կովկասէն դարձող հայ պատգամաւորները յուսալից տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Ռուսիոյ մէջ հայոց տնտեսական, ընկերական պաշտպանութեամբ ռուսական օրինաց, որոնք քաղաքակիրթ պայմաններ հաստատած են Կովկասի մէջ և աշխատելու ու յառաջդիմելու լիակատար ապահովութիւն տուած են երբեմնի այնքան խառնակ այն երկրին բազմազան ցեղերուն ու ժողովուրդներուն։ Գոհութեամբ կը հաւաստեն նաև հայ եկեղեցական գործերու բարւոք կարգադրութեան համար ընծայուած պաշտօնական դիւրութիւնները և գովեստի կը խօսին մանաւանդ Կովկասի Փոխարքային վրայ։

Մենք վստահ ենք, որ ռուսահայ բանտարկեալներուն մինչև ցարդ կատարուած մանրակրկիտ քննութենէն համոզուած գոյացուցած է ռուս կառավարութիւնը, Թէ Կովկասի հայ ժողովուրդին մէջ հակառուս շարժում գոյութիւն չունի և գոյութիւն չէ ունեցած բնաւ, և Թէ բռնուած կուսակցական գործիչներուն բուն նպատակն եղած էր իրենց Թիւրքիոյ եղբայրներուն ազատումը համիդեան բռնակալութենէն։

Ցամենայն դէպս, սովորական չարագործութեան խնդիր մը չէր այս քաղաքական դատավարութիւնը, և Ռուսիոյ Վեհ. Կայսրը, ամենայն հայոց հայրապետին ընտրութիւնը վաւերացնելու առթիւ, ներում շնորհելով այս հայ բանտարկելոց (որոնք արդէն սովորականէ աւելի չափով մը պատժուած են իրենց $1^1/_2$—2—$2^1/_2$ տարուան կանխարգել բանտարկութեան խիստ պայմաններուն ներքև), գեղեցկագոյն պատեհութիւնը պիտի գտնէր իր հայ հպատակներուն երախտապարտութիւնը գրաւելու, ինչ որ բնականաբար յոյժ բարեդէպ տպաւորութիւն մը պիտի գործէր նաև Ռուսիոյ սահմաններէն դուրս, և գործնականապէս պիտի ցրէր ու հերքէր կարգ մը ծայրայեղ ըմբռնումներ հիւսիսային մեծ կայսրութեան վարչային մեթոդներուն վրայ։

(«Բիւզանդիոն»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ց. ԱԿՈՒՆԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Շաբաթ, յունվարի 14-ին, Հասարակական կլուբում արհեստագիտական դպրոցի տեսուչ Ց. Ակունեան կարդաց մի դասախօսութիւն, որով շօշափեց դաստիարակութեան խնդիրը։ Խնդիրը պարզ և ցայտուն պատկերացնելու համար, դասախօսը բանաստեղծական վառ համեմատութիւններով տուեց մեզ յայտնի ֆէնոմէն կին Էլեն Քէլլերի կեանքի պատկերները և նրա դաստիարակութեան օրինակները։

Էլեն Քէլլերը մի կոյր, խուլ և համր աղջիկ է, որ ապրելով Ամերիկայում մտքի զարգացման հսկայական և առասպելական փայլ է արտայայտել իր դաստիարակութեան և կրթութեան ժամանակ։ Այդ արդիւնքը ստացվել է այն հանգամանքի շնորհիւ, որ Էլեն Քէլլերը—բնութիւնից խեղաթիւրված այդ անձը—ապրելիս է եղել մի երկրում, ուր դաստիարակութեան խնդիրը դրված է կանոնաւոր հիմունքների վրա։ Այդ երկիրն Ամերիկան է իր ազատ ուսումով, մի՛ երկիր, որտեղ չը կան շաբլօն նեղմտօրէն ծրագիրներ, չոր ու ցամաք կարգեր դպրոցական կեանքում։ Էլեն Քէլլերի դաստիարակը իրօք մի տաղանդաւոր և համբերատար անձնաւորութիւն է. նա քայլ առ քայլ տանում է համր ու խուլ կամ, ինչպէս դասախօսն էր ասում, այդ երեք զգայարանքով մարդու զարգացման գործը և տանում է այնպէս գիտակ, համբերատար, որ հասնում է մեծ արդիւնքների։

Հէնց այդ կին-դաստիարակի զբաղմունքների ձևն ու եղանակը կազմում էր դասախօսութեան հետաքրքրական մասը։

Էլեն Քէլլերը 7 տարեկան հասակում լինում է շատ վայրենի բնաւորութեան տէր։ Այդպէս՝ մի օր խոհանոցում կողպում է աղախնին, մի ուրիշ անգամ մօրը, և բանալին Թաքցնում։ Ստիպված են լինում ներս մտնել պատուհանից։ Մի օր իր տիկնիկով խաղալիս, կամենում է իր խաղալիքը դնել օրօրոց, իսկ այստեղ պառկած է լինում իր փոքրիկ քոյրը. այդ հանգամանքն այն աստիճան զայրացնում է Էլեն Քէլլերին, որ նա քիչ է մնում սպանէ իր քրոջը. մօր վրա հասնելն է միայն ազատում մանկան այդ փորձանքից։ Եւ ահա այդ վայրենի մանուկը իր դաստիարակի միջոցով այնպիսի առաջադիմութիւն է անում ուսման մէջ, որ աւարտում է գիմնազիան և համալսարանը։

Այդքանով չը բաւականանալով՝ նա մտածում է իր լեզուի զարգացման և խօսելու ընդունակութիւն ձեռք բերելու մասին և—ով զարմանք—Էլեն Քէլլերը հասնում է այդ նպատակին. այժմ նա խօսում է, Թէ և համր է ու խուլ։

Էլեն Քէլլերը գիտէ ֆրանսերէն և գերմաներէն և ունի գրած հեղինակութիւններ գերմաներէն լեզուով։ Գրուածքներից հետաքրքրական են նրա յիշատակարանները, լաւատեսութեան մասին և այլն։ Գրուածքների տոնը փայլում է կենսուրախութեամբ, զուարթ և առողջ ոգով. շատ դժուար է ենթադրել, որ այս գրուածքների հեղինակը բնութիւնից զրկված մի անձ լինի, որը ըստ մեր հասկացողութեան՝ երբէք իրան երջանիկ զգալ չէր կարող։

Վերջում եղան վիճաբանութիւններ։ Սակաւաթիւ խօսողներից մի քանիսին խորթ [illegible] խեղաթիւրված աշակերտուհուն ըմբռնել գոյները, ձայները և այլ բարդ վերացական հասկացողութիւնները։ Սակայն վիճաբանողներից մի քանիսը և ինքը դասախօսը բացատրում էին և բերելով լրացուցիչ օրինակներ ամեն կերպ հաստատում էին դասախօսի ասածները։ Բերենք այստեղ ճառախօսների ասածներից այն կարգով, ինչ հերթով որ խօսեցին. վրաց գրող Նակաշիձէ ընդգծեց գլխաւորապէս Է. Քէլլերի անհատական ընդունակութիւնները և աչքողութիւնը վերագրում էր աշակերտուհու ֆենոմեն և արտակարգ ընդունակութիւններին։ Ց. Սոլովեան ասաց, որ իրան այնքան չեն հետաքրքրում այն նրբութիւնները, Թէ օրիորդը ո՞ր չափով է ըմբռնել գոյների, ձայների իմաստը, որովհետև դա խնդրի նշանակալից կողմը չէ. ինչքան էլ չը հաւատանք, փաստն այն է, որ Էլեն Քէլլերը կիսավայրենի դրութիւնից հասել է այն զարգացման, որ համալսարանական քննութիւն է տուել։ Այստեղ ուշադրութեան արժանի է դաստիարակութեան այն եղանակը, որով ղեկավարվելիս է եղել վարժուհին։ Եւ այդ եղանակը, ի հարկէ, նման չէ մեր շաբլօն ձևերին. այստեղ անհատական ոգու զարգացման մեծ տեղ է տրված։ Ահա Թէ ո՛րն է գլխաւորը, որը մենք պիտի հաշւի առնենք դաստիարակութեան խնդրում, եթէ ուզում ենք լաւ սերունդ ունենալ։ Եւանգուլեանը շեշտեց այն, Թէ այդպէս զարգանալ մարդ կարող է միմիայն այն երկրում և շրջանում, որտեղ սիրում են և յարգի առնում լոյսը։ Է. Քէլլերը շատ բանով պարտական է Ամերիկայի լուսաւոր շրջաններին և ազատ կեանքին։

Դասախօսութիւնն այդպիսով մեծ հետաքրքրութիւն շարժեց, և դասախօսին վարձատրեցին բուռն ծափահարութիւններով։

Լսում ենք, որ Ց. Ակունեանն իր դասախօսութիւնը մտադիր է կրկնելու Ժողովրդական Տանը՝ աւելի ընդարձակելով իր շօշափած նիւթը։

Ցանկալի էր, որ այս ամեն կողմից հետաքրքրական դասախօսութիւնը տպագրվէր և հայերէն, որպէսզի շաբլօն խնդիրների սովոր հայ ընթերցողը տեսնէ, Թէ ինչպիսի երևոյթներ են տեղի ունենում լուսաւոր երկիրներում։

Հաւի.

ՄԻ ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

Երկուշաբթի, յունվարի 16-ին, Վրաց Թատրոնում «Թեմի» շաբաթաթերթի խմբագրութեան նախաձեռնութեամբ և բանաստեղծ Ակակիի նախագահութեամբ կայացաւ հրապարակական պարգևաբաշխութիւն յիշեալ խմբագրութեան կողմից տրվող բանաստեղծական արտադրութեան երկրորդ մրցանակի, որին արժանացրեց 1911 Թ. յունիսի 28-ին այդ առիթով կազմված ժիւրին։ Մրցանակի արժանացած բանաստեղծութիւնը կրում է «Սատուրն» խորագիրը։ Բանաստեղծի ծածկանունը պարունակող ծրարը բացվեց նոյն օրը, իսկ մինչ այդ տեղի ունեցաւ գրական երեկոյթ, որի ժամանակ Մ. Ծուլուկիձէ կարդաց մի ըէֆերատ «Էսթետիկ քննադատութեան հիմունքների» մասին։ Սրա վրա բանաստեղծներից մի քանիսը կարդացին իրանց արտադրութիւնները։ Հետաքրքրական էին՝ Էլէփթերիձէի՝ կանանց վերաբերեալ հոգեբանական վերլուծութիւնը, Իբէթէլիի՝ կիսաեպիծական գրուածքը, որի մէջ պատկերացված են վրաց հասարակական գործիչների, այն է բանաստեղծներից, հրապարակախօսներից, դրամատուրգներից ոմանց նկարագիրը, երիտասարդ դրամատուրգ Ար. Բամիշվիլիի՝ հոգեկան ապրումները խելագար ինտելիգենտի, և այլն։

Վերջում Գր. Դիասամիձէ կարդաց իր աշխատասիրութիւնը նուիրված Լ. Տոլստոյի յիշատակին։ Երեկոյթից գոյացած արդիւնքով կը հիմնվի գրական մրցանակաբաշխութեան ֆոնդ «Թեմի» Թերթի խմբագրութեան նախաձեռնութեամբ։

Երեկոյթի միջնարարների ժամանակ նուագում էր լարանուագ երաժշտախումբը Պրեսմանի ղեկավարութեամբ։

Երեկոյթի աւարտումից առաջ նախագահ Ակակի Ծերեթէլի բացեց մրցանակի արժանացած բանաստեղծի «Սատուրն» ծածկանունը կրող ծրարը։

Յայտնվեց, որ մրցանակի արժանացած բանաստեղծութեան հեղինակն է վրաց երիտասարդ տաղանդաւոր բանաստեղծ Ալէքսանդր Աբաշէլի։

Թատրոնի սրահը գրգռաց ծափահարութիւններից, բուռն, երկարատև, անկեղծ սրտից բղխած ծափողջոյններից։

Եւ հասարակութեան աչքում աւելի ևս բարձրացաւ շնորհալի բանաստեղծի, չափազանց համակրելի տաղանդաւոր երիտասարդի նշանակութիւնը։

Կրկին ծափեր, խլացուցիչ, երկարատև ծափեր... և Գր. Դիասամիձէ հրաւիրում է նրան բեմ բարձրանալ և ստանալ երկրորդ մրցանակը, այն է 30 րուբլին, որը օրվայ հերոսին յանձնում է Ա. Ծերեթէլին։ Նորից բուռն ծափեր և ամեն ինչ վերջանում է։

Հոգեկան անհուն բաւականութիւն պատճառեց մեզ այս երեկոյթը, որի համար խորին շնորհակալութեան արժանի է Գր. Դիասամիձէ և «Թեմի» Թերթի խմբագրութիւնը։ Սրտանց մենք էլ երբևիցէ կը տեսնենք համանման հանդէսներ։

Ա.

ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆ XX ԴԱՐՈՒՄ

Պատմութիւնը մեզ տուել է բազմաթիւ փաստեր գեղեցկութեան կործանման մասին վայրենի ցեղերի կողմից։ Բարբարոսութիւնը ոխերիմ Թշնամի է մարդկային առողջ մտածողութեան ամեն մի ստեղծագործութեան. այդ երևոյթը շեշտում է բոլոր ազգերի պատմութիւնը։ Այնուհետև մարդկութիւնը կուլտուրապէս կատարելագործվելով արմատախիլ էր անում բնութեան միջից ամեն մի տգեղ ու վնասակար էլեմենտ, իսկ այդ բոլորի փոխարէն առաջ էր քշում ու փայփայում գեղեցիկը, համայնը. կուլտուրայի գերակշռութեան գրաւականն է սա։

Սակայն պատմութեան սահուն ընթացքում քիչ չեն վիժմունքներ։ XX դարը, որ արդէն յաղթական շրջանն է ամեն մի լաւ բանի, դաւաճանում է յաճախ իր բարի անուան և այդպիսով հրապարակ հանում իր դեռ ոչ կատարելագործված էութիւնը։

Անցնենք մի նոր ցայտուն փաստի։

Գանձակի հայկական լայնարձակ գերեզմանատունը առհասարակ գեղարուեստական արժանիքների կողմից կարող է գրաւել պատուաւոր տեղ։ Քանդակագործութեան վերջին յաղթանակների պտուղներով լի է այս զանազանաձև տապանաքարերի համախմբումը։

Ի շարս միւս հրաշակերտների, գերեզմանատան մտնողի աչքին էր զարնում մի գեղեցիկ ու ճոխ շինուածք։ Ներկայ տարվայ սկիզբներին գանձակեցի Վանօ Պօղոսեանը իր վաղաթառամ գիմնազիստ որդու գերեզմանի մօտ, որի վրա 5 տարի առաջ կառուցել էր մի գեղեցիկ գմբէթ բարձր խաչով 6 սիւնի վրա ամրացած, շինել է քառակերտ մի խորան 10 քառ. ոտնաչափ տարածութեամբ և այդ խորանի վրա 4 իւղաներկ քարեայ սիւների վրա մի գեղեցկատեսիլ գմբէթ։ Այդ պարոնը յիշեալ շինուածքը կառուցել է իր և կնոջ համար, որոնք մեռնելուց յետոյ պէտք է ամփոփվեն արդէն պատրաստ խորանում, որ ունի արևմտեան կողմից հողով ծածկված մուտք։ Այդ երկու հարևան գմբէթները գրաւում էին դէպի իրանց հետաքրքրվողների ուշադրութիւնը, մանաւանդ որ գտնվում են գերեզմանատան կենտրոնում։

Սակայն...

Ամսիս 24-ին, գերեզմանատան պահապանը առաւօտեան արթնանալով գտնում է այդ սիրված քանդակագործութեան կերտուածքները ողբալի դրութեան մէջ։ Լուրը տարածվում է քաղաքում, և բազմաթիւ հետաքրքրվողներ դիմում են դէպի այդ սրբապղծութեան վայրը, ուր նրանց աչքին բացվում է մի զզուելի սխրագործութեան նոյնքան զզուելի պատկեր։ Գմբէթների երկու խաչերն էլ փշրված Թափված, գմբէթը և սիւները ջարդված, քարի փշրանքները Թափված։ Անտարակոյս սա մի գռեհիկ ոխակալութիւն է՝ ուղղված կենդանի մարդու փոխարէն անշունչ քարերին. կամ ևս այդ գեղեցկութիւնը առիթ է դարձել չար նախանձի առաջանալուն։

Այս դաւը Թող մեր հոգևոր կառավարութեան համար լինի մի ցայտուն և միևնոյն ժամանակ վերջին օրինակ։ Գերեզմանատունը լի են բազմաթիւ Թանգարժէք տապանաքարերով, որոնց մի խղճուկ ծերունի գերեզմանապահ չէ կարող պահպանել։ Թող մեր հոգևոր ատեանը դիմէ լրջութեամբ գործի. կարող է իւրաքանչիւր ննջեցեալի տիրոջից պահանջել 20 կօպէկից մինչև 1 րուբլի տուրք և դրանով կազմակերպել գերեզմանատան մէջ աչալուրջ պահպանութիւն։

Ականատես

Գանձակ, 25 դեկտեմբերի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Ստացանք Եկատերինօդարից՝ Գարեգին Ղօրղանեանից 1912 Թ. «Մշակի» մի օրինակի բաժանորդագին 10 րուբլի, Թերթն ուղարկելու որևէ աղքատ հիմնարկութեան՝ ի յիշատակ նորոգ հանգուցեալ բանւոր Սիմէօն Ներսիսեան Դէլի-Օհան-օղլուի։

— Երէկ մի մասնաժողով, բաղկացած նահանգական ինժեներ Անտօնովից, քաղաքային ճարտարապետներից և այլ անձերից, դիտեց Քամոյեան Նորակառոյց եկեղեցին։ Մասնաժողովը, եկեղեցին կառուցանող յանձնախմբի անդամների հետ միասին մանրամասն ծանօթանալով շինութեան հետ, ընդունեց այն կանոնաւոր և համապատասխան պահանջվող կանոններին։ Եկեղեցու առաւելութիւններիցն են նաև սիւներ չը լինելը, էլեկտրական լուսաւորութիւնը և այլն։ Մասնաժողովը միայն հրդեհի տեսակէտից անհրաժեշտ գտաւ քանդել տալ եկեղեցու առաջ եղած խանութներից մի քանիսը։ Եթէ այդ խանութները քանդվեն մինչև յունվարի 29-ը, ապա եկեղեցու օծումը կը լինի հէնց այդ օրը։

— Յունվարի 16-ին Թիֆլիսի քաղաքային դումայի նիստում քաղաքային վարչութեան անդամի պաշտօնում վերընտրվեց իշխ. Ալ. Միխ. Արղութեան-Երկայնաբազուկը, ստանալով 39 սպիտակ և 30 սև։

— Մինչև 1912 Թ. յունվարի 1-ը յօգուտ Թիֆլիսի համալսարանի պետական բանկի Թիֆլիսի գրասենեակում պահվում էր կանխիկ դրամ 32,432 ր. 36 կօպէկ։

— Թիֆլիսում վերջին օրերս եղանակները դարձել են համարեա գարնանային։

— Կովկասի Փոխարքան, հիմնվելով նահանգապետի զեկուցագրի վրա, շնորհակալութիւն յայտնեց Թիֆլիսի խուզարկու բաժանմունքի կառավարիչ Գալիեվին եռանդուն գործունէութեան համար։

— Կովկասի Փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական սենատոր Վատացիի ներկայութեամբ անցեալ օրը տեղի ունեցան խուզարկու վարժված շների աւարտական քննութիւնները շների վարժեցնող դպրոցում։

— Կիրակի, յունվարի 15-ին, «Кавказъ» Թերթի խմբագրութեան նախկին կազմը «Լոնդոն» հիւրանոցում տուեց ողջերթի ճաշ նախկին խմբագիր Ստրատոնովին։

— Յունվարի 15-ին Թիֆլիսի նահանգապետ Չերնեավսկիի նախագահութեամբ կայացաւ Թիֆլիսի ակումբների աւագների խորհուրդների ժողով լօտօյի հարցի համար։ Որոշվեց ակումբների օգտին լօտօյից ստացվող հասոյթի 3%-ը յատկացնել բարեգործական նպատակով, խաղի Թիւը չը սահմանափակել, խաղի ժամանակը երկարել մի ժամով, այսինքն մինչև գիշերվայ ժամը 3-ը։ Լօտօյի կարտերի Թիւը մի գիշերում 300-ից չէ անցնելու։

— «Մեղու» Ընկերութեան վարչութիւնը խնդրում է տպել, որ ինքն շնորհակալութեամբ ստացել է տօների առիթով տ. Մարգարիտ Աբեանից քսան և հինգ րուբլի (25 ր.) յօգուտ չքաւոր աշակերտուհիների։

— Մեզ խնդրում են բարեգործ մարդկանց ուշադրութեանը յանձնել հետևեալ տխուր հանգամանքը։ Թիֆլիսի արական 3-րդ գիմնազիայի IV դասարան աշակերտներից մէկին սպառնում է ուսումնարանից արձակումն, որովհետև չքաւոր ծնողների զաւակ լինելով պատանին անկարող է իր ուսման կէս տարվայ վճարը՝ 50 ր. մուծանել։ Պատանին, որ 16 տարեկան է, հօրից որբ է և իր մօր անդրանիկը։ Նրա մայրը, ծանրաբեռնված վեց երեխաներով, իր սեփական աշխատանքով հազիւ-հազ է կարողանում իր հարազատների օրապահիկը հայթայթել և մի կերպ կառավարվել։ Յիշեալ պատանուն օգնել ցանկացողները կարող են իրանց նուէրները հասցնել «Մշակի» խմբագրութեանը՝ յատկացնելու յիշեալ պատանու ուսման վարձին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԷՎՕԼԻՒՑԻԱՆ ԵՒ ՆՐԱ ԹԱՐՄԱՆԻՉՆԵՐԸ ՄԵԶԱՆՈՒՄ

I

[illegible] հասարակական տրամադրութիւնների արտայայտիչը։

Միջին դարերը, երբ հասարակական ձևերը բարդացման պրօցէսի տակաւին սկզբնական շրջանումն էին, իսկ հասարակական մտքի տիրապետող էլէմենտը՝ կրօնական միստիկ տրամադրութիւնները, երաժշտութիւնը իր ողջ բնաւորութեամբ հոգևոր-եկեղեցական ինքնատիպ դրոշմն էր կրում։ Եւ միստիկ մտորումների ու նրանց համապատասխան հոգեկան յոյզերի այդօրինակ բնոյթը չէր թոյլ տալիս կրօնական «վայելչութեանը» յատուկ սահմանից անցնել, չէր թոյլ տալիս թռիչքներ կատարել՝ ստեղծելու համար ներդաշնակութեան գունեղ պատկերներ։ Նման գեղարուեստական միւս ճիւղերի՝ երաժշտութիւնը նոյնպէս գտնվում էր իր զարգացման ռուդիմենտար կացութեան շրջանում։ Դա այսպէս կոչված պօլիֆօն-կօնտրապունկտիկ ոճն էր երաժշտութեան մէջ, որ իր միապաղաղութեամբ ու պարզութեամբ տիրապետող ձևն էր երաժշտական գրականութեան մէջ, դա այն ձևն էր, որի մէջ արտայայտվում էին պարզ կեանքի համապատասխան մօմենտները։

Միջին դարերում ինչպէս գրականութիւնը, այնպէս և երաժշտութիւնը՝ նորագոյն դարերի շեմքին, մանաւանդ հասարակական ձևերի փոխանցման շրջանում՝ զարգանում էր առաւելապէս կրօնական ուղղութեամբ։

Եւ ահա այդ էպօխայի հանճարեղ արտայայտիչը յետագայում հանդիսացաւ նշանաւոր Սեբաստիան Բախը իր մի շարք որդիներով ու հետևորդներով։ Կանգնած լինելով երաժշտութեան զարգացման նախորդ և յետագայ շրջանների միջև, Բախը այդ փոխանցման էպօխայի ցայտուն ու ամփոփ արտայայտիչը եղաւ։ Միացնելով երաժշտութեան հին ձևերը նորագոյնի որոշ տարրերի հետ, նա մշակեց իր առանձնայատուկ ոճը։

Բախի երաժշտական գրուածքները ըստ մեծի մասին կրում են էպօխայի իրայատուկ լրջութիւնը ու թռիչքների, կոնտրաստների կատարեալ բացակայութիւնը։ Նրա երաժշտութեան մէջ տիրող էլէմենտը կրօնական զգացմունքն ու էքստազն էր։

Սակայն երբ հասարակական կեանքը թևակոխեց իր ներքին բարդացման նորագոյն շրջանը, իր հետ բերելով նաև հոգեկան տրամադրութիւնների, ներքին յոյզերի մի ամբողջ աշխարհ,—ահա ֆրանսիական մեծ յեղափոխութեան այդ տագնապի շրջանում հին կարգերի դէմ պոռթկացող ցասման ու զայրոյթի յախուռն ալեկոծումների շրջանում հանդէս եկաւ—Բախից յետոյ—մի այլ առաւել զօրեղ հանճար։

Դա՝ համաշխարհային հռչակ վայելող Բէթհօվէնն էր։

Հասարակական կեանքը յեղաշրջող անցքերի խոր ազդեցութեան տակ Բէթհօվէնը դաստիարակվեց իբրև մի անկեղծ դեմօկրատ և ջերմ կողմնակից հանրապետութեան և որպէս այդպիսին նա մնաց մինչև իր ողբերգական կեանքի վերջալոյսը։

Արևմտեան Եւրոպան կանգնած էր հին կարգերի (ancien reqime) տապալման մռայլ պատկերի առջև։ Նոր կեանքը իր բարդութեամբ ու ճոխութեամբ քայլում էր հնի աւերակների վրայով։ Հին ու նոր հոսանքների միջև ճակատամարտը արիւնահեղ հետևանքներով էր պսակվել։ Կեանքի այդ ճգնաժամային ծանր վայրկեանները հոգեկան բարդ յոյզերով վերապրում էր անցքերին ժամանակակից զգայուն մարդը։

Եւ արդ՝ այդ էպօխայի զգայուններից գերազանց մէկն էր Բէթհօվէնը։

Ժամանակակից կեանքը զօրեղապէս անդրադառնալով նրա հոգեկան կառուցուածքի վրա անօրինակ խլրտում էր առաջ բերում նրա ներքին յուզումնալից աշխարհում, որ այնքան ընդունակ էր կեանքի հակադրութիւնների ռելիեֆ արտայայտութեան մէջ։

Ալեկոծվող, փոփոխվող կեանքը խտացած գոյներով էր արտացոլվում նրա բարդ ու վեհ սիմֆօնիաների մէջ։

Բէթհօվէնը իր հանճարեղ ոյժով խորացրեց, մշակեց, գեղեցկացրեց երաժշտական կօմպօզիցիայի ձևերն ու ֆօրման։ Կատարելագործելով արտաքինը, այդ գեղեցիկ ձևերի մէջ նա տեղաւորեց բարդ, բազմակողմանի, հարուստ բովանդակութիւն, և դա լոկ հնչիւնների տեխնիքական բարդ կօմբինացիա չէր, այլ ժամանակակից առաջխաղաց կեանքի թելադրանքն ու կենդանի մօտիւները։ Բէթհօվէնի հանճարը տարրալուծել էր իր մէջ ժամանակակից հասարակութեան վերապրումները և այդ հարուստ հոգու խորին ծալքերից մի անօրինակ թափով դուրս էր ցայտում ներդաշնակ հնչիւնների մի ամբողջ աշխարհ, որտեղ հասարակական տրամադրութիւնների անկման ու բարձրացման մօմենտները գտնում էին գերազանցօրէն հարազատ անդրադարձումներ։

Եւ Բէթհօվէնը, ինչպէս տեսնում ենք, իր բարդ պոլիֆօնիայով իր դարի սինտետիկ հանճարն է եղել երաժշտական աշխարհում։

Եւ այդպէս՝ երաժշտութեան զարգացման իւրաքանչիւր շրջան ըստ ամենայնի արտայայտիչ է իր ժամանակի համապատասխան իրականութեան։

Ըստ որում՝ երաժշտութիւնը դա կեանքն է հնչիւնների մէջ։

Չը կայ երաժշտութիւն՝ երաժշտութեան համար, չը կայ հնչիւն՝ հնչիւնի համար, ինչպէս և առհասարակ չը կայ գեղարուեստ՝ գեղարուեստի համար։ Սուրխաթեան

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արտիստական Թատրոնում

Երկուշաբթի, յունվարի 16-ին, Արտիստական Թատրոնում, հայ դերասանական խումբը խաղաց առաջին անգամ հայերէն թարգմանութեամբ «Խաւարի կինը» (Սատանէլլա) անունով 4 արարուածով դրաման, հեղ. Ս. Բէլայայի։

Այդ օրը խմբի պրեմիէրշա տիկին Սիրանոյշի բենեֆիսն էր։

Եթէ իրօք ճիշդ է, որ բենեֆիսը իւրաքանչիւր դերասանի համար մի տեսակ աւարտական քննութիւն է, երբ բենեֆիցիանտը իր ընտրած պիէսի կենտրօնական դերի մէջ ցոյց է տալիս իր բեմական բովանդակ ձիրքն ու ընդունակութիւնը կամ տաղանդի չափը, ապա ուրեմն տ. Սիրանոյշի ընտրութիւնը յանձին յիշեալ պիէսի անաջող պէտք է նկատենք։ Եւ ոչ թէ այն պատճառով, որ տ. Սիրանոյշը իր բենեֆիսին ցոյց էր տալու իր դերասանական կատարելագործութեան աստիճանը. ոչ, բնաւ. քանի որ յարգելի տիկնոջ անունը ինքնին առհաւատչեայ է նրա, որպէս տաղանդաւոր դերասանուհու, ունեցած համբաւին։ Այլ մենք կշտամբելի ենք գտնում անաջող պիէս ընտրելը, մինչ Թիֆլիսի թատերասէր հայ հասարակութիւնը ունի իրաւունք իր մայրենի բեմի արուեստակից պահանջելու շատ աւելի լուրջ, հոգեբանական դերեր, մանաւանդ, որքան տեղեկացանք, տ. Սիրանոյշ եկող տարի ընդ միշտ հեռանալու է Կովկասից։

Սակայն ամփոփ տանք «դրամայի» բովանդակութիւնը։ Լիդա Պավլօվնան (Սատանէլլա) (տ. Սիրանոյշ) և Եւգենի Պետրօվիչ (Սոււմեան) կենակցում են ապօրինի ամուսնութեամբ, երբ և ունենում են մի աղջիկ (Խանդանեան)։ Եւգենին ցոփ կեանք վարող մարդ է և երեխայ ունենալուց յետոյ արձակում է իր կնոջը զաւակի հետ։ Լիդիան իր զաւակի ապրուստը հայթայթելու համար նախ դառնում է փողոցային պոռնկուհի, իսկ յետոյ դերասանուհի։ Այս շրջանում նա շփվում է դերասան Բալաշովի (Ալիխանեան) հետ։

Ապա երբ աղջիկ Զինան դառնում է չափահաս, մայրը պարզում է նրան իր անցեալը և ստիպում է չարակամութիւնից դէպի մարդիկ՝ արբել սովորեցնել նրան։ Հայրը, տեղեկանալով այդ մասին, վճռում է ազատել իր սիրեցեալ աղջկան իր խաւար կնոջ ձեռքից, ամուսնանալով սրա հետ, գիտենալով հանդերձ որ կինը երկար չէ ապրելու թոքախտ հիւանդութիւնից...

Ամուսնանալով՝ ընտանիքը մեկնում է Ղրիմ Լիդիայի բժշկութեան համար, յետոյ գնում են Պետերբուրգ, ուր և Լիդիան, անկարող լինելով տանել իր ամուսնու անտարբեր ու սառը վերաբերմունքը, մեռնում է տանջանքներով թոքախտից։ Իսկ աղջիկը, արդէն գիտակցելով որ իր մօր մահվան պատճառն իր հայրը եղաւ, ատում է նրան և հեռանում է նրա մօտից դերասան Բալաշովի հետ միասին...

Ահա «Խաւարի կինը» պիէսը։ Դեռ թողած որ ոչ մի նորագոյն միտք չէ պարունակում իր մէջ, պիէսը, հեռու լինելով հանդերձ դրամայի ամբողջութիւնից, թողնում է տաղտուկ տպաւորութիւն իր կենսական գծերի բացակայութեամբ ու շարլօն կառուցուածքով։ Իցէ թէ տաղանդաւոր դրամատուրգը ստեղծէր այդ ընկած կնոջից մի հերոսուհի, կերտելով մայրական սիրոյ գաղափարը։ Սակայն Բէլայա անյայտ հեղինակի գրչից արտադրված հասարակ երկը կարող էր աւելի շուտ ընթերցանութեան պատմուածքի փոխվել, քան ուժեղ դրամայի։

Տիկին Սիրանոյշ յիրաւի աշխատեց իր դերից ստեղծել բան, բայց նիւթի դատարկութիւնը ի դերև հանեց յարգելի տիկնոջ շնորհալի խաղը, որի մէջ կար սիրանոյշեան կորովը, ուժգնութիւնը, թափը։ Սիրանոյշ մի աւելորդ անգամ ցոյց տուեց, որ տարիների յաղթահարիչ ազդեցութեան դէպքում իսկ դեռ պայծառ մնում է նրանում իր կոչման հոյակապ մեծութիւնը, սիրանոյշեան տաղանդը։

Բենեֆիցիանտուհին ստացաւ ծաղկեփընջեր ու ընծաներ՝ ջերմ ծափահարութիւնների հետ։

Շատ բնական ու գեղեցիկ էր Խանդանեան Զինայի դերում։ Օրիորդը արդէն ոտք է դնում ապագայ պատասխանատու ասպարէզը։

Ալիխանեան աջող տարաւ իր դերը և աչքեց պիէսի անհամութիւնը։

Սուււմեան, չը գիտենք ինչու, խուսափում է արտաքին աչքոյժ շարժումներից անհրաժեշտ տեղերում։ Նա իր դերերի ոյժը միշտ կենտրօնացնում է ձայնի պաֆօսային առոգանութեան մէջ, մինչդեռ պէտք է համակերպեցնել այդ շարժումների հետ։ Վերջին տեսարանում, երբ կինը արդէն հոգին աւանդեց, Սուււմեան չարտայայտեց իր ազդեցութիւնը—թէկուզ ակամայ, բայց բնական—ոչ շարժումով, ոչ միմիկայով։

Միւս դերակատարները, ինչպէս ասում են, ընդհանուր անսամբլ էին պահում։

Պիէսի հայերէն թարգմանութիւնը, որ կատարել է Յ. Գենջեան, մի քանի անհարթութիւնների ուղղմամբ, աջողված պէտք է համարել։

Թատրոնը ամբողջովին լի էր։

Հետևեալ երկուշաբթի, յունվարի 23-ին, տեղի կունենայ խմբի պրեմիէր Յովհաննէս Աբէլեանի բենեֆիսը։ Ե.

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Իգդիր, 2 յունվարի

Դերասան Վրոյրը, մասնակցութեամբ Գարագաշի և տեղական նոր սիրողների, ծխ. դպրոցի դահլիճում ներկայացրեց «Զին-նապօնական պատերազմը» և «Շկօլի վարժապետը»։ Խաղը ընդհանրապէս անցաւ գոհացուցիչ։

Մի բան մեզ զարմացրեց. ի՞նչ արժէք այդ պիէսի («Զին նապ. պատ.») ունիլը, որ ընտրել էր Վրոյրը, մինչդեռ Իգդիրի բեմի վրա խաղացվել են աւելի լուրջ պիէսներ։ Դահլիճը սովորականի պէս լիքն էր։ Սաթ. Զաքարեան

—

Անդիժան, 2 յունվարի

Երէկ, ամսիս 1-ին տեղիս ակմբանոցի դահլիճում գաղութիս ծխ. դպրոցի ֆօնդի օգտին՝ թատերասիրաց խումբը—որ ահա մի ամիս է ինչ կազմվել է—տուեց իր անդրանիկ ներկայացում-երեկոյթը։

Խաղացին Ե. Տէր-Գրիգորեանի 1) «Մօդա» կօմեդիան, 2) «Ընտանեկան փոթորիկ» (փոխ. Ա. Յովհաննիսեանի) և 3) Ցար. Թումանեանի «Խոլերա» վօդըվիլները։

IV բաժինը բաղկացած էր «Երազ» կենդանի պատկերից, որից յետոյ մինչև գիշերվայ ժամը 2-ը տեղի ունեցան ասիական և եւրոպական պարեր։

Շնորհիւ Ա. Աւետեանի, որ ինքնաբերաբար յանձն էր առել տոմսակները ցրելու դժուարին գործը, դահլիճը լիքն էր երևելի հասարակութեամբ։

Ներկայացումը անցաւ շատ աջող և հասարակութիւնը հեռացաւ միանգամայն գոհ սրտով։ Դերակատարներից առանձնապէս աչքի էին ընկնում տիկ. Մ. Ծատուրեանը և օր. Հ. Ցակոբջանեանը։

Ինչպէս լսում ենք, թատերասիրաց խումբը մտադիր է առաջիկայ Վարդանանց տօնին կազմակերպել մի շքեղ երեկոյթ։ Խրախուսանքի արժանի է նորակազմ թատերասիրաց խմբի եռանդուն գործունէութիւնը։ Անցորդ

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Մենք հաղորդեցինք, որ Թիւրքահայոց եռեսփոխանական ժողովի ատենապետաց դիւանը իր տեղեկագրով անպարտ է ճանաչել Օրմանեան արքեպիսկոպոսին՝ այն ամբաստանութիւնների համար, որ մի քանի անձինք, որոնց մէջ և տխրահռչակ Պալաքեան վարդապետը և զրպարտութիւնը իբրև պրոֆէսիա ընդգրկած Վռամեան անունով մի պարոն բարդել էին այդ եկեղեցականի վրա։

Այժմ, ինչպէս երևում է, «Հօրիզոն» թերթին շատ էլ դուր չէ եկել ատենապետաց դիւանի այդ քայլը։ Նա ատենապետաց դիւանի եզրակացութիւնները Օրմանեանի անմեղութիւնը ապացուցանող կէտերի և փաստերի մասին՝ համարում է անհեթեթութիւն, «որի վրա ծիծաղել միայն կարելի է»։ Ո՞հ, եթէ ատենապետաց դիւանը հաստատած լինէր Վռամեանների և Պալաքեանների ամբաստանութիւնները, որքան աւելի լաւ կը լինէր. նրա եզրակացութիւնները այլևս անհեթեթութիւն և ծիծաղելի չէին համարվի և նրա «դատաստանը» կը լինէր օրինակելի ու արդարադատ։

«Հօրիզոնը» տխուր է և նրա համար, որ «հաւանօրէն, ազգային ժողովն էլ միևնոյն կերպով է դատելու և միանգամայն արդարացնելու է Օրմանեանին»։

Սա աւելի քան ցինիկութիւն է մամուլի մի օրգանի կողմից, որ շարունակ, զանազան Զամալեանների և Ղազարեանների բերանով, «ճշմարտութիւն և արդարութիւն» է բարբառում։ Ցաւել, որ անիրաւաբար զրպարտված մի մարդ պէտք է արդարանայ և ոչ դատապարտվի։

Նրա ցինիկութիւնը հասնում է այնտեղ, որ նա ինքն է հարց տալիս ուրիշներին, փոխանակ որ ուրիշները տային այդ հարցը իրան։ Ինչո՞ւ մի ամիս առաջ չէր անվում այս բանը. ինչո՞ւ այս տեղեկագիրը, որ անպարտ է ճանաչում ամբաստանեալին, կաթողիկոսական և պատրիարքական ընտրութիւններից առաջ չը հրատարակվեց—հարցնում է «Հօրիզոնը» և աւելացնում. «Օրմանեանականներն իսկապէս կարող են ասել, որ այս բոլորը մի անարժան կոմեդիա է, ուրիշ ոչինչ։ Ճիշդ չէ՞ միթէ։ Մարդուն անարժան համարել ոչ միայն կաթողիկոսութեան, այլ նոյնիսկ պատրիարքութեան, միաժամանակ և հերքում են այն ամբաստանութիւնները, որոնց համար նրանք նրան անարժան էին համարում այդ պաշտօններին։ Իմաստուն Եդիպոս, լուծիր այս հանելուկը»։

Այո, իմաստուն Եդիպոս «Հօրիզոն», դու, որ այսօր անմեղ և անգէտ ես ձևանում և իբր թէ չը գիտես, թէ ինչու և ովքեր այդպէս վարվեցին, լուծիր այդ հանելուկը՝ դիմելով «ազգային եռեսփոխան» Վռամեանին։ Նա քեզ կասէ, որ հէնց նրա համար ես, որ Օրմանեանին ոչ կաթողիկոս ընտրեն, ոչ պատրիարք, երբ նրա քննիչ յանձնաժողովի գործը վաղուց աւարտված էր և ազգային ժողովը պէտք է դեռ անցեալ տարի ամառը քննէր և արձակէր իր վճիռը, նա, Վռամեանը, մի նոր մեղադրանք բարդեց Օրմանեանի վրա, թէև ինքն էլ համոզված՝ այդ նոր ամբաստանութեան անբարեխղճութեան մէջ, որպէսզի միայն ձգձգել տայ գործը։ Օրմանեանը մնաց ամբաստանութեան ներքոյ, մինչև որ անցնեն այդ երկու ընտրութիւնները։ Եւ չէ՞ որ Վռամեանների այդ գործելակերպը ներբողվեց հէնց իրա «Հօրիզոնի» մէջ շանտաժիստ Մեֆիստոյի բերանով։

*

Այժմ մի նոր իմաստուն Եդիպոս ևս պէտք է լուծէ այն հանելուկը, թէ ինչու է «Հօրիզոնը» մի գլուխ իր էջերը լցնում կաթող. ընտրութեան մեծամասնականների արձանագրութիւններով և Տօնապետեանների, Զամալեանների, Ա. Ղազարեանների ճամարտակութիւններով, երբ ինքը բողոքում է, թէ ընտրութիւնը կայանալուց յետոյ, այլ ևս վերջ են դնում օրինաւոր երկիրներում վիճաբանութիւններին։

Արդեօք մի որևէ նոր բան են ասում այդ արձանագրութիւնները։ Ոչ. նրանք միայն հաստատում են այն փաստը, որ արդէն հանրածանօթ է, մեծամասնականների կատարած տխուր և ամօթալի շահատակութիւնները, ղեկավարութեամբ Միհրդատ Հայկազնի, Եր. Տէր-Անդրէասեանի և Ս. Յարութիւնեանի։

Հէնց այդ «միաձայն և միահամուռ» արձանագրութիւնների հիման վրա մեծամասնականները իրար խաբեցին։ Որոշել էին ընտրել՝ կաթողիկոսական կանդիդատներ Դուրեանին և Մեսրոպին, առաջինին գրեթէ միաձայն, իսկ երկրորդին տալով 70 ձայն, բայց ընտրեցին Սուրէնեանին և Դուրեանին, տալով առաջինին 58, երկրորդին 57, իսկ Մեսրոպին միայն 37 ձայն։

Այս հետևանքն ինքն ըստ ինքեան ցոյց է տալիս Ս. Յարութիւնեանի և Մելեան քահանայի ձեռքով կազմված միահամուռ և միաձայն արձանագրութիւնների իսկական արժէքը։

*

«Тифлисскій Листокъ» թերթի № 11-ի մէջ տպված Ստ. Սուլխանեանի մի նամակը նկարագրում է Ս. Յարութիւնեանի գործունէութեան բնորոշ գծերից մէկը։

Ահա մեր առաջ Ս. Յարութիւնեանը իբրև Թիֆլիսի Ժողովարանի աւագների նախագահ։ Երբ այդ Ժողովարանի անդամների ընդհանուր ժողով է գումարվում քննելու համար այն հարցը, թէ ի՞նչքան գումար յատկացնել Թիֆլիսի ապագայ համալսարանին, Ս. Յարութիւնեան, տեսնելով որ ընդհանուր ժողովը տրամադիր է յատկացնել մի քանի հազար ռուբլի, աշխատում է համոզել ժողովը, որ 1000 ռուբլուց աւելի չը յատկացվի, ի նկատի ունենալով ժողովարանի նիւթական անձուկ վիճակը։ Եւ ժողովարանը այդպէս էլ անում է, յատկացնելով 1000 ռուբլի չնչին գումարը մի այդպիսի ընդհանուր և ամբողջ Կովկասի համար կենսական նշանակութիւն ունեցող հաստատութեան օգտին։

Այժմ մի ուրիշ պատկեր՝ նոյն Ս. Յարութիւնեանի կեանքից։ Նոյն ժողովարանի անդամների ընդհանուր ժողովին առաջարկված է համանման մի հարց՝ մի որոշ գումար յատկացնել յօգուտ Կովկ. Հ. Բարեգ. Ընկ. ուսուցչական ֆօնդի։ Այդ ժողովին նոյնպէս նախագահում է Ս. Յարութիւնեանը։ Աւագների խորհուրդը առաջարկում է տալ 1000 ր., բայց մի քանիսը առաջարկում են տալ 3000 ր., և Ս. Յարութիւնեանը այս անգամ չէ առարկում ժողովարանի նիւթական անձուկ վիճակի մասին, չէ ազդում ժողովի վրա՝ յատկացնել ուսուցչական ֆօնդին նոյնքան, ինչքան համալսարանին (տակտի պակասութիւն—կը նկատենք մենք), և ժողովը որոշում է տալ 3000 ռուբլի։

Եւ ուրեմն,—ասում է Ս. Սուլխանեան,—համալսարանին 1000 ր., իսկ ուսուցչական ֆօնդին՝ 3000 ր.։ Ինչո՞ւ այդպիսի անհամաչափութիւն։ Արդեօք պատճառն այն չէ՞, որ առաջինի նախաձեռնութիւնը պատկանում էր այլոց և համալսարան բանալու համար գործ դրված ջանքերը ոչինչ չէին աւելացնի Ս. Յարութիւնեանի անուան, իսկ երկրորդը պատկանում էր նրա նախաձեռնութեանը, ուստի և իր սրտին աւելի մօտ էր նկատում։

Մնափառութիւնը յաճախ մարդկանց ստիպում է երկդիմի դեր խաղալ, իսկ անզուսպ փառասիրութիւնը շատ յաճախ անյարմար դրութիւն է ստեղծում մարդկանց համար։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 9 յունվարի

«Հօրիզոնը» (№ 1, մամուլ) խօսելով «Տարազի» «Մնայուն Ցուցարձան Կ. Հ. Բ. Ը. 30-ամեակի» մասին, հարցնում է՝ «թայֆայականութիւն, խնամիութիւն թէ արհամարհանք Կ. Հ. Բ. Ը. բարերարների պատկերներն այդ «Ցուցարձանի» մէջ չը տպված լինելը»։

Պատասխանս.

Ոչ թայֆայականութիւն, ոչ խնամիութիւն և ոչ էլ արհամարհանք։

Իմ արիւնարբու հակառակորդներն անգամ ձեռքները խղճներին դրած կը խոստովանեն, որ ես ոչ մի խնամի չունեմ, որ ես ոչ մի թայֆայի մէջ երբեք ոչ մտել եմ, ոչ էլ մտնում եմ. իսկ արհամարհել հային, եթէ կարողանայի, վաղուց արդէն իմ գոյութեան մասին անգամ չէր լինի նրա մթնոլորտում։

«Տարազի» նոյն «Մնայուն Ցուցարձանի» շապկի վրա տպագրված է հետևեալը.

«Մենք մտադիր ենք ամբողջացնել այդ հրատարակութիւնը իբրև II պրակ, եթէ Կ. Հ. Բ. Ը. ճիւղերի վարչութիւնները, համաձայն ժամանակին մեր իրանց ուղղած շրջաբերականին, ուղարկեն լուսանկարներ ու հակիրճ տեղեկութիւններ։

«Այդ II պրակի մէջ կը մտնեն և Կ. Հ. Բ. Ը. բարերարների պատկերները, ինչպէս և նրանց, որոնք ապաստանել են Կ. Հ. Բ. Ը., բայց ներկայ հրատարակութեան մէջ անհնար եղաւ զետեղել»։

Իսկ անհնար եղաւ, որովհետև տպարանը, հակառակ իր խոստման, անկարող եղաւ հասցնել նոյն իսկ ծրագրվածի կէսն անգամ։ Եւ թէ նիւթերի և թէ կլիշէների մի մասը մինչև օրս էլ դեռ թափված են տպարանում։ Ու Աստուծոյ ողորմութեամբ հէնց այն տպարանում, ուր «Հօրիզոնն» է տպագրվում և իրանց աչքովն էին անշուշտ շարունակ տեսնում այն տանջանքը, հոգեկան այն վիշտը, որ ես կրում էի տպարանում առաւօտից մինչև գիշեր անօթի, ոտքի վրա, լկտի, ամբարիշտ և անգիտակից բանուորների շնորհիւ։

Եւ այս բոլորից յետոյ խնամիութիւն, արհամարհանք համարել մի, իսկապէս, աքանչացման արժանի գործ։

«Հօրիզոնը» անշուշտ փոխս է գցել իր ասելիքը. Կ. Հ. Բ. Ը. պաշտօնական հրատարակութիւնն է, որ, տոգորված՝ թայֆայականութեամբ, լոյս է ընծայել իր անուան անհամապատասխան մի նեղ-կուսակցական գիրք։ Սակայն այս մասին մանրամասն «Տարազում», և Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդը թող հրապարակով պաշտպանէ իր կատարած թիւր գործը։ Տ. Նազարեան

Յ. Գ.—«Հօրիզոնի» № 2-ումն էլ Լէօն զարմանք է յայտնում, որ առանց իր՝ հեղինակի գիտութեան և թոյլտուութեան ես իմ «Տարազի» 1891 թ.-ից արտատպել իմ նրա յօդուածի մի մասը այժմեան «Տարազի» «Մնայուն Ցուցարձանի» մէջ։

Լէօն դիտմամբ խամութիւնը յանձն է առնում, միայն թէ մի վատ բան ասէ։

Պատասխանս.

1) Պարբերական թերթերն իրաւունք ունեն արտատպումներ, քաղուածքներ անել մէկը միւսից, առանց հեղինակի թոյլտուութեան։

2) Ես 1891 թ. հաւաքել եմ Կ. Հ. Բ. Ը. վերաբերեալ հում նիւթերը և ուղարկել Շուշի Լէօին, պատուիրելով նրան իմ որոշած ծրագրով, տոնով և ուղղութեամբ պատրաստել յօդուածը։ Լէօն կատարել է պատուէրս։ Այս մասին ասված է և «Տարազի» «Մնայուն Ցուցարձանի» մէջ։

Արդ՝ հետաքրքրական է աշխարհի կարծիքը. եթէ նոյնիսկ չը լինէր ընդհանուր օրէնք պարբերական թերթերից արտատպման, քաղուածքների մասին, Լէօն բարոյական իրաւունք ունէ՞ր արտնջալ, որ ես իմ «Տարազից» իմ «Տարազի» մէջ արտատպումն եմ արել, այն էլ կրճատումներով։

Աւելի շուտ՝ ես իրաւունք ունեմ բողոքելու, որ Կ. Հ. Բ. Ը. պաշտօնական հրատարակութեան մէջ «Տարազից» է արված քաղուածք։ Բայց ես ոչ միայն չեմ բողոքում, այլ հրճվում եմ, որ հայ հեղինակները իրանց գրքերի նիւթերը շարունակ քաղում են «Աղբիւրից» և «Տարազից»՝ «բիւրեղ և սրբազան ակունքներ համարելով նրանց»։

«Հօրիզոնը» չը տպագրեց իմ այս պատասխանը։

Յունվարի 14-ին փակ ծրարով նամակ ուղարկեցի տպարանից գրաշարի ձեռքով «Հօրիզոնին», առաջարկելով որ եթէ պատասխանս չեն տպագրում, վերադարձնեն գրուածքս։

Փակ նամակիս փոխանակ գրաւոր պատասխանելու, գրաշարին ինչ-որ բացատրութիւններ են տուել, որի հետևանքը եղաւ այն, որ երէկ տպարանում գրաշարները ազդվելով իմ դէմ, նրանցից մէկը, «Հօրիզոնի» գրաշարը, ինձ խօսքերով շատ ծանր վիրաւորեց, խմբագրական պարտաւորութիւններս կատարելու ժամանակ։

Ի հարկէ, ես ոչ մի պատասխան չը տուի մանուկներին, այլ տպարանատիրոջից վերցրի ինձ խօսքերով շատ ծանր վիրաւորող գրաշարի անունը և ուղղակի գնացի «Հօրիզոնի» խմբագրատունը։ Խմբագրին հրաւիրեցի տպագրել պատասխանս՝ դեռ յունվարի 9-ին իրանց ուղարկված, և կամ թէ վերադարձնել։

Բանից դուրս եկաւ, որ «Հօրիզոնի» խմբագիր Սահակ Սահակեանը նոյնիսկ աչքով էլ դեռ տեսած չէ եղել իմ գրութիւնս։

Խոստացաւ քարտուղարը գալուց ժամը 1-ին ինձ բաւարարութիւն տալ։ Եւ ժամը 1-ին ես յետ ստացայ գրութիւնս։

Ձեզ դիմում ցենզուրային, որ նրա միջոցով օրէնքի ոյժով հարկադրեմ «Հօրիզոնին» տպագրել պատասխանս։ Սրանով թող ընթերցող հայը տեսնէ, թէ ինչպիսի կրքերով է Լէօն սպասաւորում հային։

Գալով «Հօրիզոնի» գրաշարի ինձ խօսքով շատ ծանր վիրաւորելուն, ես իմ պահանջը ուղղում եմ «Հօրիզոնի» խմբագրութեան դէմ, որովհետև նա իմ փակ նամակի պատասխանը տուել է իր գրաշարների մի-

ջոյով բերանացի ինձ, գրգռելով նրանց իմ դէմ և ներշնչել այնպէս, որ խօսքով ինձ շատ ծանր վիրաւորել են։

Եւ այսօր էլ «Հորիզոնը» (№ 9 երեքշաբթի) իր պօստարկղի մէջ ինձ անզուսպ զրպարտում է դարձեալ, որ իբր ես հայհոյել եմ բանուորներին։

Եւ որովհետև Լէօն շարունակում է իր զրպարտութիւնները, ինսինուացիաները և «Հորիզոնի» գրաշարներին ներշնչում խօսքերով շատ ծանր վիրաւորել ինձ, ես այդ հրապարակով յայտարարում եմ խուժանական բռնութիւն, Լէօից հրահանգված, և գործը յանձնում եմ Թիֆլիսի մամուլի դատաստանին։

Ուրբաթ, ներկայ յունվարի 20-ին, Պետրոս Սիմէօնեանցի մահվան առաջին տարեդարձի և բանաստեղծ Նատալի մահվան 25-ամեակի առիթով նրանց նուիրված jour fixe-ին Գրական Գեղարուեստական Սալօնում ի միջի այլոց ես հրապարակով մանրամասն կը զեկուցանեմ մամուլի ներկայացուցիչներին գործի էութիւնը, որպէսզի մօտ ապագայում քննեն նրանք փաստերով գործը և տեսնեն՝

1) Ո՞վ է մինչև օրս Թիֆլիսում գրաշարներին անխտիր բարեկամը, նրանց նեղ օրին նեցուկը և նրանց վատ, տմարդի վարմունքը տեսնելիս անկեղծ յանդիմանողը, խրատողը. Տիգրան Նազարեանը թէ Լէօն։ Եւ այդ պէտք է ոչ թէ խօսքերով, «Նամակներ խմբագրութեան» գրելով լինի, այլ դօկումէնտալ և փաստերով։

2) Լէօի այդ վարմունքը նշան և ապացոյց չէ՞ արդեօք ամբոխավարական ուղղութեան։ Եւ եթէ այո, արդեօք կարելի է նրա՝ արդէն իւրացրած «զրպարտիչ, կեղծող, պատմական փաստերն աղաւաղող» տիտղոսներին աւելացնել և «խնարիգան, ամբոխավար» տիտղոսներն էլ։

Տ. Նազարեան

—

Թիֆլիս, 9 յունվարի

Գայեանեան օրիորդաց դպրոցի ներկայ հոգաբարձութիւնը իր պաշտօնավարութեան առաջին օրից որոշել էր, առանց ընկճվելու դրամական արգելքների առաջ, յաջորդաբար բանալ դպրոցիս հիմնական դասարանները, մինչև որ ուսումնարանը կը հասնէր իր նախկին դիրքին, այսինքն կը դառնար օրիորդական միջնակարգ դպրոց իր բոլոր հիմնական դասարաններով։

Մինչև այսօր հոգաբարձութիւնը անսայթաք գնացել է այս նախագծած ճանապարհով։ Ներկայ դպրոցական տարվայ սկզբից մենք ունենք արդէն երեք նախակրթարան եւ վեց հիմնական դասատուն, այսինքն ինն տարվայ դասընթացք։ Մինչև այսօր հոգաբարձութիւնը յաղթահարել է բոլոր դժուարութիւններին, կառուցել է սեփական շէնք և դպրոցը հասցրել է այն աստիճանին, որին հասած է եղել սա իր լաւագոյն օրերին։ Այս արդիւնքին հասնելու համար մեզ նպաստել են՝ հայ հասարակութիւնից բարեմիտ անհատներ դրամական օժանդակութեամբ և դպրոցիս ուսուցչութիւնը իր անբասիր գործունէութեամբ։

Որպէս ապացոյց հայ հասարակութեան ջերմ վերաբերմունքի դէպի մեր ազգային դպրոցը՝ մենք անհուն բերկրանքով եւ խորին շնորհակալութեամբ գալիս ենք յիշատակելու այն երկու գզալի օժանդակութեանց մասին, որ Գայեանեան դպրոցի վարչութիւնը, որպէս կաղանդի նուէր, ստացաւ այս տարեմուտին։ Այս օժանդակութիւններից առաջինը՝ ութ հազար (8000) րուբլի՝ ուղարկեցին մեզ հանգուցեալ Ա. Ի. Մանթաշեանի ժառանգները, իսկ հինգ հազար (5000) րուբլի ստացանք հանգուցեալ Միրզաջան Խաչատրեանի կտակակատար Ալ. Մելիք-Ազարեանից և Թեան Խաչատրեանից։ Պարտք ենք համարում յիշատակել, որ սա երկրորդ օժանդակութիւնն է, որ դպրոցը ստանում է Խաչատրեանի կտակակատարներից. անցեալ տարի ևս ստացել ենք նրանցից 5000 ր., նպաստ վերակառուցման դպրոցական շէնքի, Մողնու եկեղեցու գաւթում, որպէս վարձագին այն հողաբաժնի, որի վրա կառուցված է հանգուցեալի մահարձանը։

Առիթից օգուտ քաղելով ես կամենում եմ պարզել հայ հասարակութեան առաջ, թէ որպիսի բացառիկ պատկեր է ներկայացնում հայ իրականութեան մէջ Գայեանեան դպրոցը և թէ որքան կարևոր է, որ նրան նպաստէին մեր կարող հիմնարկութիւնները իրանց օժանդակութեամբ, մեր մտաւորականները իրանց անձնական մասնակցութեամբ և մեր բարեգործները իրանց նպաստներով։ Ամենայն դպրոց ունի իր բիւջէն, ամենայն ուսումնարան ունի պահպանութեան գոնէ սուղ միջոցները։ Գայեանեան դպրոցը միակ հիմնարկութիւնն է, որ չունի մի մնայուն աղբիւր, որից տարեկան ստանար գոնէ մի հարիւր րուբ.։

Դպրոցիս միջոցները կազմում են պատահական նուէրները և աշակերտներից ստացած ուսման վարձը՝ տարեկան 40 ր.։ Հայ դպրոցներից ոչ մինը չունի այդպիսի վարձագին։ Սա զգալի է, մանաւանդ եթէ ի նկատի ունենանք այն ծնողների սօցիալական դրութիւնը, որոնք մեզ աշակերտուհիներ են տալիս. մեր սանուհիները պատկանում են հայ ազգաբնակութեան միջին և ստորին խաւերին. դրանք հաւաքվում են քաղաքիս բոլոր թաղամասերից և Կովկասի այս և այն անկիւններից։ Բարձր դասագինը դրանցից շատերի համար կատարեալ չարիք է...

Այս չարիքի առաջն առնելու և դպրոցի դռները անկարող ընտանիքների որդոց առաջ բաց պահելու համար հոգաբարձութիւնը ստիպված է եղել իր աշակերտուհիներից մօտաւորապէս 100 հոգու ազատել վճարից՝ 330 հոգուց հարիւր հոգի...

Այժ, մեր դպրոցում ձրիավարժների տոկոսը հասնում է 33-ի։ Բայց սա չի ազատում մեզ նորանոր դիմումներից։ Ի՞նչ պէտք է արած. կարիքը անսահման է, իսկ միջոցները սուղ... Եթէ դպրոցի վարչութիւնը հաւատարիմ մնայ իր որոշմանը և ձրիավարժների թիւը պահպանի 33 տոկոսի շրջանում, նա ամենայն տարի 4000 րուբլու բաց պիտի ունենայ, իսկ եթէ նա ձրիավարժների թիւը իջեցնի 10 տոկոսի, ինչպէս որ ծրագրած է եղել, պիտի իր սանուհիներից 70 հոգու զրկէ ուսանելու հնարաւորութիւնից։ Հարկաւ սա և անկարելի է, և անթոյլատրելի՝ զրկել հէնց այն դասակարգի մանուկներին ուսանելուց, որոնք հայագիտութեան պահանջին բաւաբարութիւն պիտի տան մեր օտարացած ընտանիքներում և ուսուցչուհիներ պիտի լինեն մեր գաւառական դպրոցների համար։

Բայց սրա չափ անկարելի և անհնարին է դպրոց պահել առանց փողի։ Մնում է դիմումն անել այն հայերին, որոնք գիտակցում են, թէ ի՛նչ դեր է կատարում հայ մայրը ընտանիքում, հայ դաստիարակչուհին սանիկների շրջանում և հայ ուսուցչուհին դպրոցում։

Իցէ թէ Թիֆլիսում և հայութեան միւս կենտրոններում գտնվէին մի հարիւր անձինք, որոնք կամենային մի-մի որդեգրուհի պահել մեր դպրոցում... Իցէ թէ մեր դպրոցի նախկին սանուհիներից նրանք, որոնք բարեկեցիկ կեանք ունեն, արձագանք տային մեր հրաւէրին... Գուցէ մեր հարուստ հիմնարկութիւնները չը խնայէին տարեկան մի փոքրիկ գումար նուիրաբերել՝ մեր դպրոցի համար մնայուն ֆօնդ կազմելու։ Եւ վերջապէս գուցէ Պետերբուրգի Հայ Եկեղեցական խորհուրդը, որ այնքան լաւ-լաւ գործեր է կատարում, ուշադրութեան առնէր մեր դիմումի կարևորութիւնը և առանց կողմնակի միջամտութեան ու պաղատանքների իր դպրոցական նպաստներից բաժին հանէր նաև մեր ուսումնարանին։

Գիտացէք, հայեր և հայ գործերի ղեկավարներ, որ եթէ ձեր տանը հայ կին չը կայ, հայերէն խօսող հայ կին, դուք կանգնած էք վտանգաւոր խորխորատի առաջ և այդ խորխորատի մէջ գլորվելուց ձեզ չէ կարող ազատել ո՛չ եկեղեցին, ո՛չ թատրոնը և ո՛չ արական դպրոցը, որոնց դուք առատաձեռն նպաստներ էք տալիս։

«Հայ կինը»... Ահա ձեր պահպանութեան լաւագոյն նեցուկը։ Օգնեցէք նախ և առաջ օրիորդական ուսումնարաններին։

Փոխ-նախագահ հոգաբարձութեան
Գայեանեան դպրոցի՝
Ն. Տէր-Ղևոնդեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Թիւրքիան $1\frac{1}{2}$ միլիօնի փոխառութիւն է կնքում Անգլիայում։

— Թիւրքաց ներքին գործերի մինիստր երիտասարդ-թիւրք Հաջի-Ադիլ բէյը աւելորդ անգամ կրկնեց, թէ պահելու է առանձին ազգութիւնների իրաւունքները, սակայն «երիտ.-թիւրքերի կոմիտէն,—չը մոռացաւ աւելացնել մինիստրը,—չէ կամենում նրանց մէջ տեսնել քաղաքական կազմակերպութիւններ, ընդունելով սոսկ ազգային կուլտուրական խնդիրներ»։

— Իտալական կառավարութիւնը դժգոհ Տրիպօլիսի զօրքերի ընդհանուր հրամանատար գեն. Կանէվայի անվճռականութիւնից՝ որոշել է յետ կանչել նրան և փոխարինել նոր վստահ զօրականով։

— Երիտասարդ-թիւրքերի կոմիտէտը առաջարկեց կառավարութեանը ուժեղացնել Ուրմիայում թիւրքաց զօրքերի թիւը մի զօրաբանակով ևս։

— Պարսիկ զինուորների մի մասը Թէհրանում գործադուլ արաւ, բայց Եփրեմը բոլորին էլ զինաթափ արեց։

— Մանչեստէրում 700 խոշոր արդիւնաբերողների պահանջով կայացաւ հսկայական միտինգ՝ բողոքելու Անգլիայի և Ռուսաստանի Պարսկաստանում գործադրած քաղաքականութեան դէմ։

— Չինական կայսերական իշխանութեան գահից հրաժարվելու տեղեկութիւնը իրողութիւն պէտք է համարել։ Կայսերական գերդաստանը տեղափոխվում է Մուկդէն ապրելու։

— Չինական պրինցները վերջին ճիգն են գործ դնում իրանց հարստութեամբ զօրքեր կազմակերպելու հանրապետականների դէմ կռուելու համար, որոնք արդէն կանգնած են Պէկինի առաջ։

— Շարունակ չին կառավարական զօրաբանակից մեծ թւով զօրականներ միանում են յեղափոխականներին զէնքերով։

— Չինաստանում զինուորական դիկտատուրան անխուսափելի է։ Դիկտատոր կը նշանակվի Տէլիանը։

— Ամբողջ Մօնգօլիայում մօնգօլները զինվում են Չինաստանին դիմադրելու համար։

— Կովկասի Փոխարքայի կարգադրութեամբ Զէլիմ-խանի յարձակման ժամանակ սպանված պաշտօնեայ Վօրչէնկօյի այրին նշանակվեց 15,000 ր. պարգև չէչէններից առնված տուգանքից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

16 յունվարի

ԱԹԷՆՔ։ Տիեզերական պատրիարքի և Կ. Պօլսի բօլգարական դեսպանի այցելութիւնների փոխանակութիւնը թողեց գեղեցիկ տպաւորութիւն յունական շրջաններում, նաև Մակեդօնիայի յոյն-բօլգարական շրջաններում։ Նախատեսում են յոյն-բօլգարական անտագօնիզմի վախճան։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բացվեց բօրսային առևտրի ու գիւղատնտեսութեան ներկայացուցիչների համառուսական համագումարը։ Նախագահ ընտրվեց Դումայի անդամ Պրօզօրօվը։ Ողջոյնի հեռագիրներ ստացվեցին մինիստրների խորհրդի նախագահի, առևտրի, ներքին գործերի և երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի կողմից։

ԿՕԼՕԳՐԻՎ։ Ձերբակալվեց խոշոր անտառարդիւնաբերող միլիօնատէր Սէրօվը՝ մեղադրվելով մի քանի մարդկանց կաշառելու մէջ, որպէսզի սպանեն իր հարազատ որդուն, որ միջնորդում էր հօր վրա խնամակալութիւն նշանակելու մասին։ Կաշառնաւորված են սպանութեանը մեղսակից 13 հոգի։

ԲԵՐԼԻՆ։ Պորտուգալական միսսիան հերքում է այն լուրերը, թէ իբր պորտուգալական Անգօլա գաղութը տրվելու է Գերմանիային։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Հանգուցեալ փաստաբան Մէյէտ քաղաքին կտակեց պատմական թանգարժէք ժողովածու և 250,000 ր. լեհական դպրոցներ հիմնելու համար։

ՕԴԵՍՍԱ։ Բօրսային կօմիտէտը որոշեց Պետերբուրգ ուղարկել մի պատգամաւորութիւն, միջնորդելու՝ որպէսզի Օդեսսայում բացվի բարձր առևտրական ինստիտուտ։

ԽԱՀԻՐԷ։ Մեռաւ դուքս Ֆայֆը։

ԲՐԻՒՍԷԼ։ Շաքարի կօնֆերէնցիայի պատգամաւորները ընդհանրապէս նպաստաւոր վերաբերմունք են ցոյց տալիս դէպի Ռուսաստանի առաջարկութիւնները, բացի Գերմանիայի ներկայացուցիչներից։

ԲԵՐԼԻՆ։ Պետական ու պրուսական փոխառութիւնների ստորագրութիւնը տուեց աւելի քան 50 միլիօն։

ՄՕՍԿՎԱ։ Բօրխարտի խանութի հաշւապահը յափշտակեց 26,000 ր. և հետքը կորցնելու համար խանութը հրդեհեց։

ԲԵՐԼԻՆ։ Պաշտօնապէս յայտարարվում է, որ լանդտագի նախկին նախագահ Կրեխէրը ընտրվել է ռէյխստագի անդամ։

ՎԻԷՆՆԱ։ Բժիշկների միջազգային համագումարի լեհական կօմիտէն որոշեց, որպէսզի լեհ բժիշկները չը մասնակցեն Պետերբուրգում առողջապահական բժշկական ցուցահանդէսին։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմերային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ **Արագ** № 2 **գնացքը**՝ (I, II և III կարգի վագօն.) 10 ժ. 20 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 44 ր. կէսօր., Գանձակ՝ 3 ժ. 18 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 52 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 35 ր. երեկ., Բագու՝ 11 ժ. 43 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ (միայն I և II կարգի վագօն.) 3 ժ. 33 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 29 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 46 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ.՝ Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 20 ր. գիշ., Բագու՝ 8 ժ. 11 ր. առաւ.: **Պօստատար** № 4 **գնացքը**՝ (բոլոր կարգերի վագօններով) 11 ժ. 18 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում՝ 2 ժ. 12 ր. ցեր., Գանձակ՝ 5 ժ. 29 ր. առաւ., Եւլախ, 7 ժ. 30 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 01 րօպէին կէսօրվայ, Բագու՝ 4 ժամ 52 րօպէին ցերեկվայ: **Խառն** № 106 **գնացք**՝ (IV կամ III կարգի վագօններով, երբ կարևորութիւն պատահի) 6 ժ. 32 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 10 ժ. 42 ր. առաւ., Գանձակ՝ 2 ժ. 57 ր. ցեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 25 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 16 գիշ., Բագու՝ 7 ժ. 12 ր. առաւ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ **Մարդատար** № $^{74}/_{75}$ **գնացքը**.՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 11 ժ. 48 ր. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 7 ժ. 01 ր. առաւ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 10 ժ. 31 ր. առաւ., Էջմիածին կայար.՝ 3 ժ. 45 ր. ցեր., Ուլուխանլու՝ 4 ժ. 12 ր. ցեր.: (Առանց Երևան մտնելու: Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը Երևան ուղևորվում է 4 ժ. 37 ր. ցեր., և Երևան հասնում 5 ժ. 20 ր. երեկոյեան): Նախիջևան՝ 9 ժ. 26 ր. երեկ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 10 ր. երեկ.: **Մարդատար-ապրանքատար** № $^{78}/_{79}$ գնացքը. 5 ժ. 34 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում՝ 12 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 32 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 4 ժ. 41 առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 06 ր. առաւ., և այլևս դէպը չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ **Մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 5 ժ. 45 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 51 ր. եր., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., **Պօստատար** № 3 **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով 9 ժ. 50 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 1 ժ. 56 ր. կէսօր., Բաթում՝ 11 ժ. 13 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 7 **գնացքը**՝ (II և III կարգի վագօններով) 10 ժ. 38 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 08 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 42 ր. կէսօրին:

ԲՈՐԺՈՄ՝ **մարդատար** № $^{9}/_{66}$ **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօն.) 3 ժ. 23 ր. ցեր., Գօրի է հասնում 6 ժ. 02 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 02 ր. գիշ.:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ **Մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ 5 ժ. 07 ր. երեկ.: **Պօստատար** № 3 **գնացքը**՝ 8 ժ. 54 ր. առ.: **Արագ** № 1 **գնացքը**՝ 9 ժ. 56 ր. գիշ., որը այլևս դէպը չէ գնում: **Խառն** № 107 **գնացքը**՝ 9 ժ. եր.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ **պօստատար** № $^{72}/_{73}$ **գնացքը**՝ 8 ժ. 25 ր. առաւ.: **Մարդատար-ապրանքատար**՝ № $^{80}/_{81}$ **գնացքը**՝ 1 ժ. 40 ր. ցերեկվայ:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 2 ժ. 50 ր. ցերեկ., **Պօստատար** № 4 **գնացքը**՝ 10 ժ. 28 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 8 **գնացքը** 5 ժ. 33 ր. առաւ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում):

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ **Մարդատար** № $^{6}/_{10}$ **գնացքը**՝ 7 ժ. 58 ր. առաւօտեան:

Ծանօթութիւն.—Ձմերային երթևեկութեան միջոցին որոշված է Թիֆլիսից Պետերբուրգ (յետ և առաջ) անմիջական, առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռօստօվի-Խարկօվի վրայով Անդրկովկասեան գծի արագ №№ 1 և 2 գնացքներով: Գնացքում լինելու է մէկ միքստ վագօն I և II կարգի և մէկ վագօն III կարգի. բոլոր տեղերը պլացկարտներով են:

Նոյնպէս հաստատվում է Թիֆլիս-Մօսկվա յետ և առաջ, առանց վագօն փոխելու, հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռօստօվի և Կօզլօվի վրայով՝ արագ № 1 և 2 գնացքներով: Գնացքում լինելու է միջազգային ընկ. մէկ միքստ վագօն I և II կարգի, որի համար վերցվելու է յաւելեալ արժէք. ամեն մէկ հազար վերստին 8 ր. I կարգում և 6 ր. II կարգում: Թիֆլիսից-Մօսկվա հաշվում է 2877 վերստ:

Առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւնը Թիֆլիս-Բագու-Ռօստօվ յետ և առաջ կատարվելու է արագ № 1 և 2 գնացքներով: Բոլոր կարգերի տեղերը պլացկարտով են:

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Առաւօտեան ժամը 10—1.
Երեկոյեան ժամը 5—7.
Վէլեամինօվսկայա փողոց, № 8.
(կ. չ.) 416. 100—71

ԲԺԻՇԿ
Ց. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ
(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ
(Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)
Ընդունե- (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։
լութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը։
Բէբուտօվսկայա, № 66.
(ա.օ.) 130. 100—59

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathien-ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11.
(երեկ. ժ. 5—7.
Էլիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.
(կ. չ. ու.) 669. 100—99

ԲԺԻՇԿ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՑՈՑ
ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ
Ընդունելութիւնը) 10—11 ժ. առ. (երեխաների)
ամեն օր) 5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)
Միքայէլեան փող., № 36. տէլէֆօն 388.
(չ.ու.կ.) 761. 100—66

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Բանաստեղծութիւններ
Ժողովածու։ Լոյս տեսաւ և վաճառվում է Թիֆլիսի բոլոր գրախանութներում։
Գինը 50 կօպ.
(չ. կ.) 6. 5—3

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Գ. և Մ.
ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ
Նիկօլայէվսկայա, № 36.
(ա.օ) 1212. 25—10

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է հռչակաւոր Ֆրանսիացի գրող
ՎԻԿՏՕՐ ՀԻՒԳՕՅԻ
ԻՆՆՍՈՒՆ-ԵՐԵՔ
նշանաւոր վէպի հայերէն թարգմանութիւնը
„ԱՐՕՐ" ամսագրի
հրատարակութեամբ
—o—
Այս կլասիկական չքնաղ վէպը, որի նիւթը վերցված է ֆրանսիական մեծ յեղափոխութիւնից, պէտք է կազմէ ամեն մի մտահնաղարանի զարդը և լինի ընթերցանութեան ամենացանկալի նիւթ։
ԳԻՆՆ Է 1 Ր. 50 Կ.
Ի նկատի ունենալով, որ տպված է միայն 400 օրինակ, ուստի ցանկացողները պէտք է շտապեն վաղօրօք ստանալ, ուղարկելով իրանց պահանջը և դրամը «Մշակի» խմբագրութեան։
Գիրքը բաղկացած է 432 մեծադիր էջերից
10—10

ԿՕՋՈՐՈՒՄ վերևի շոսէի վրա ՏԱԽՎՈՒՄ Է
Դուրասովի ամարանոցը
(Նախկին Մալինինի)
հանդերձ բանկային պարտքով։ Ցիշեալ ամարանոցը կարելի է բաժանել 2, 3 կամ 4 մասի։ 1912 թ. ամարային սէզօնի համար ամարանոցը վարձված է Փոխարքայի դիւանատան կողմից։
Հարկաւոր է նաև 10—12 հազար րուբլի երկրորդ գրաւականով՝ 1—2 տարով, լաւ տոկոսով։ Վերջինիս վճարումը սկզբից։
Դիմել անձամբ կամ գրաւոր՝ Навтлугъ, Рейтеровская, д. 14, Михаилу Серг. Дурасову. (չ.կ.) 9. 3—3

ԱԿՑԻՕՆԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
(Իզմայլովսկի պր., № 27)
Փարիզ 1900. ՈՍԿԻ ՄԵԴԱԼ Նիժնի-Նովգոր. 1896.

ՔԻՆԱՅԻ ՊՈՄԱԴԱ
ՄԱԶԵՐԻ ՀԱՄԱՐ և ԹԵՓԻ ԴԷՄ
[illegible]
[illegible] Кавказское Т-во Торговли Аптекарскими Товарами—Тифлисъ, Баку, Батумъ. (18) 4—1

Տ. Մ. ՓԻԼՕՍԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միքայէլեան փ. 24/3. Տէլէֆօն № 976.
[illegible] Pitman [illegible] Pigier [illegible] Muster-Comptoir [illegible]
(ա. օ.) 1193. 6—16

ОБЪЯВЛЕНІЕ
Симъ объявляемъ, что въ скоромъ времени въ гор. Баку открывается контора объявленій съ обезпеченнымъ залогомъ подъ фирмою
первая на Кавказѣ Международная контора Объявленій
„КАВКАЗЪ"
Контора объявленій будетъ производить пріемъ объявленій и подписки во всѣ мѣстныя, иногороднія и заграничныя газеты и журналы.
Пріемъ объявленій НА ВОСТОЧНЫХЪ ЯЗЫКАХЪ. Пріемъ подписки
А также будетъ издавать широкораспространенныя рекламы на всѣхъ языкахъ, какъ то: плакаты, брошюры, прейскуранты и пр.
Пріемъ переводовъ на русскій, армянскій, грузинскій, татарскій (персидско-адербейджанскій) и на другіе языки, гарантируя точность перевода.
О днѣ открытія и адресѣ Бюро будетъ объявлено особо во всѣхъ газетахъ.
Временный адресъ: БАКУ, Николаевская ул. ред. газ. „Ени-Иршадъ". Тел. 21—12 и 15—02. Почтовый ящикъ № 258.
Съ почтеніемъ Г. Яковлевъ, П. Джалиловъ и А. Мурадовъ.
1179. 5—4

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.